

Bön i de diakonala möjligheternas rum

Om bön som behov och prioritering
i diakonens karitativa oppdrag

Susanne Karlsson

VID vitenskapelige høgskole

Oslo

Masteroppgave

Master i diakoni

Antall ord: 26 508

15 augusti 2023

ABSTRAKT

Den här studien rör sig inom det praktiska professionsfältet för diakoner i Svenska kyrkan och är baserad på kvalitativa intervjuer med femton diakoner kring deras personliga och professionella erfarenheter kring bön. Ambitionen med studien är att bidra med en empirisk spegling kring diakoners förhållande till bön i avsikt att ringa in och förstå hur diakoner arbetar med ämnet och vad bön och böneliv i sin tur har för inverkan på diakonens arbete.

Den övergripande frågeställningen är:

- Vilken roll har bönen i diakonens karitativa arbete – och vilket uppdrag har diakonen i förhållande till bön?

Intervjumaterialet har sorterats under fyra meningsbärande teman och sedan har intervjuprocess och teman analyserats utifrån Marianne Rodriguez Nygaards modell ”Space of Possibilities”.

Nyckelbegrepp: diakoni, bön, andliga behov, roll-/uppdragsmedvetenhet, bönegemenskap, strategiarbete, undervisning, Space of Possibilities

FÖRORD

Inledningsvis ett varmt tack till de diakoner som bidragit med sin erfarenhet och kloka tankar och vars engagemang ligger till grund för materialet i studien. Ett stort varmt tack till min handledare Annette för delandet av kunskap och råd med tålamod och kunnig vägledning. Tack till institutionen för värdefull utbildning, för förståelse och utökad tidsfrist när livet bjuder på oväntade prövningar - tiden på Diakonhjemmet/VID i Oslo har varit mycket värdefull.

Till sist, tack kära familj för stöd och omsorg i skrivandet och till de arbetsgivare som uppmuntrat studierna i tjänsten. Uppsatsämnet och resultatet ligger nära hjärtat, när jag nu släpper taget hoppas jag det kan vara värdefullt för fler.

Härnösand, augusti 2023

Susanne Karlsson, stiftsdiakon

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	5
1.1 Syfte och frågeställning	6
1.2 Struktur	6
2. BAKGRUND	7
2.1 Församling i Svenska kyrkan	7
2.2 Kyrkan som mötesplats och gemenskap	8
2.3 Diakonens arbetsuppgifter	10
2.3.1 Röstbärare	12
2.3.2 Ledarskap	12
2.3.3 Själavård	13
2.3.4 Undervisning	13
2.4 Diakonala begrepp	14
2.4.1 Diakoni	15
2.4.2 Diakonalt arbete	16
2.5 Utformning och prioritering av diakonal verksamhet	16
2.6 Behov	18
2.7 Bön	21
2.7.1 Om bön och bedjande	21
2.7.2 Förbön	24
3. METOD	25
3.1 Kvalitativa intervjuer och informanter	25
3.2 Förförståelse	27
3.3 Metod för ansats och bearbetning	28
3.4 Validitet och reliabilitet	29
3.5 Forskningsetik	29
3.6 Metodkritik	30
4. FORSKNINGSÖVERSIKT OCH TEORI	31
4.1 Forskningsöversikt	31
4.2 Space of Possibilities	33
4.3 Sammanfattning	35
5. PRESENTATION AV RESULTAT FRÅN DE KVALITATIVA INTERVJUERNA	36
5.1 Diakonens personliga relation till bön	36
5.1.1 Den personliga betydelsen	36
5.1.2 Relationen till Gud	39
5.1.3 Tankar om börens kraft	41

5.1.4 Sammanfattning	43
5.2 Bönelivet på arbetsplatsen	44
5.2.1 Söndagarna.....	44
5.2.2 Bönelivet i arbetslaget.....	46
5.2.3 Sammanfattning	48
5.3 Bön som praktik i ett professionsperspektiv	49
5.3.1 Behov av bön	49
5.3.2 Diakonens roll att leda bön	52
5.3.3 Hantverket kring bön.....	54
5.3.4 Bön och böneliv i verksamheten	55
5.3.5 Sammanfattning	57
5.4 Det som skaver	58
5.4.1 Bön som personlig utmaning.....	58
5.4.2 Kyrkans otydliga andliga profil	59
5.4.3 Bönen i ansvarsfördelning i arbetslaget	60
5.4.4 Bön som prioritering.....	61
5.4.5 Sammanfattning	62
6. ANALYS OCH DISKUSSION	63
6.1 Användningen av analysmodellen "Space of Possibilities"	63
6.2 Steg 1: Övergripande analys av intervjuprocessen som observation	64
6.3 Steg 2: Möjligheternas rum i de sammanställda temana	65
6.3.1 Tema 1: Diakonens personliga relation till bön	65
6.3.2 Tema 2: Bönelivet på arbetsplatsen.....	67
6.3.3 Tema 3: Bön som praktik i ett professionsperspektiv	69
6.3.4 Tema 4: Det som skaver	70
6.4 Sammanfattning	71
7. SLUTSATS.....	73
KÄLLFÖRTECKNING	74
Elektroniska källor	76
Bilaga 1 – Intervjuguide.....	78

1. INLEDNING

Inte sällan händer det i mitt arbete att jag får frågan om jag kan be åt någon: ”Be åt mig du, du som kan. Jag vet inte hur man gör.” eller ”Börja du, så hakar jag på, jag hittar inte orden.”. Ibland möter jag även uttalanden som visar en annan dimension av stöd, relationen till Gud: ”Det är nog bättre du ber, jag är ju inte så ’gudig’ jag.” eller ”Nej, be du. Gud lyssnar säkert mer på dig du som är diakon!”. Relationen till bön och till Gud i de här fallen verkar vara, om inte brusten, så inte självklar. För be vill man, men hur? Att be till Gud verkar för en del vara som att öppna en dörr till ett rum fyllt av frågor: Hur ska jag be? Vad kan jag be om? Vilka ord kan jag använda? Lyssnar Gud? Svarar Gud och hur ska jag i så fall veta det? Här verkar både språk och form saknas, dessutom skymtar en underliggande osäkerhet på den egna gudsrelationen.

Jag arbetar sedan mer än femton år i Svenska kyrkan, varav de senaste nio som diakon i församling och pastorat. Med bönen som verktyg arbetar jag dagligen i det enskilda mötet och i olika gruppverksamheter, genom sociala medier och i gudstjänster. Genom det har jag erfarenhet av kyrkans många former av bönegemenskap. Men jag möter också en annan upplevelse – en med osäkerhet till bönegemenskapen där en avvaktande tvekan finns bland deltagare, att bön inte känns relevant i deras liv och att man inte förstår poängen med att be. I början kändes det högtidligt att som diakon få förtroendet att vara en förmedlande länk, men med tiden har jag börjat fundera mer kring både roll och uppdrag i det sammanhanget. Intresset till denna studie började spira utifrån upplevelsen av behovet av bön som jag mött bland församlingsbor. Kanske för att jag erfar ett igenkännande i både behovet av hjälp med bönen och i relationen till den. Jag upplever också att olika typer av behov kring bön lyfts allt oftare vilket medfört frågan hur jag som diakon kan möta och arbeta med det behovet på ett sätt som inte bara är förmedlande. Men framförallt upplever jag att arbetsfältet och behoven kring bön ibland vägs mot andra mer konkreta yttre behov som får företräde.

Det har gjort mig nyfiken på om fler diakoner har liknande erfarenheter och hur de i så fall förhåller sig till det och arbetar med bön i sina uppdrag. Ser diakoner behov av bön som en relevant spaning för det diakonala arbetet? Hur förhåller sig i så fall behovet av bön gentemot andra behov som diakoner måste prioritera sin insats och resurser efter? Vad är en diakonal fråga i behovet av bön, i utövandet av bön och i relationen till bön? Kan bön förstås som mer än ett verktyg? I församlingsverksamhet finns många gemenskaper och möten där bönen är en viktig del, men var är bönen eller längtan efter bön i fokus? Vilka dimensioner i församlingen öppnas kring dessa frågor och hur ser diakonens roll och uppdrag ut i förhållande till det? Här

anar jag att det finns ett fält att utforska. Fokus för min studie har därför kommit att hamna på bönen som behov och prioritering i diakonens roll och uppdrag. Med hjälp av intervjuer har jag gett mig ut på denna upptäcktsfärd med målet att försöka ringa in och förstå hur diakoner förhåller sig till och arbetar med bön och vad som öppnas i detta fält i och kring deras uppdrag. Studien rör sig inom det praktiska professionsfältet för diakoner i Svenska kyrkan. Avsikten eller ambitionen med studien är inte att ge en teologisk spegling kring bön eller en heltäckande bild av det breda kunskapsfältet kring diakoners professionella praxis, däremot en ambition att bidra med en empirisk spegling kring diakonernas praktik, roll och uppdrag i förhållande till bön med avsikt att hitta ny kunskap.

1.1 Syfte och frågeställning

Med utgångspunkt i min egen förförståelse är studiens syfte att undersöka om detta stämmer med andra diakonkollegors erfarenheter. Studiens fokus ligger därför på diakoners erfarenheter kring bön, hur de möter och arbetar med behovet av bön i församlingen, hur de förstår bön i relation till andra karitativa arbetsuppgifter och vad bön och bedjande i sin tur har för inverkan på deras arbete. Den övergripande frågeställningen lyder:

- Vilken roll har bönen i diakonens karitativa arbete – och vilket uppdrag har diakonen i förhållande till bön?

För att ta reda på det har jag ställt underfrågor i intervjuer kring följande teman:

- Diakonens personliga relation till bön
- Bönelivet på arbetsplatsen
- Bönen som praktik i ett professionsperspektiv

1.2 Struktur

I kapitel 2 ges bakgrund till den kyrkliga kontext som studien relaterar, till diakonens arbetsuppgifter samt till begrepp kring diakoni och utformning av diakonal verksamhet. Här lyfts även perspektiv på behov och en översikt kring börens dimensioner. I kapitel 3 redovisas studiens metodval. I kapitel 4 går det teoretiska materialet igenom med en beskrivning av vald analysmetod. Efter det följer redovisningen av det insamlade materialet i kapitel 5 och därefter i kapitel 6 en analys av materialet med diskussion kring resultatet utifrån en teoretisk spegling. Avslutningsvis i kapitel 7 följer ett kapitel med sammanfattning av processen med slutsats av resultatet. Sist redovisas en källförteckning och en bilaga: intervjuguiden.

2. BAKGRUND

Det här kapitlet syftar till att ge en grund för det empiriska materialet och den teoretiska diskussionen. Studien är genomförd i ett norskt masterprogram i diakonivetenskap, därför har det varit viktigt att här framställa den svenska kontext som informanterna svarar ur och relaterar till eftersom den skiljer sig lite grann från den norska, någon jämförelse görs ej.

Kapitlet börjar med en beskrivning av församlingens organisation, ledning och uppdrag i Svenska kyrkan. Därefter följer ett avsnitt kring kyrkan som mötesplats och gemenskap. Sedan kommer ett avsnitt om diakonens arbetsuppgifter, följt av ett kring diakonala begrepp, hur diakoni som uppdrag förstås i Svenska kyrkan och hur diakonalt arbete kan struktureras och prioriteras i utformningen av verksamhet i församlingarna. Avslutningsvis lyfts perspektiv på behovsbegreppet och bönens olika dimensioner som man möter i diakonal praxis.

2.1 Församling i Svenska kyrkan

Svenska kyrkan är i grunden ett registrerat trossamfund, det vill säga en gemenskap för religiös verksamhet som lyder under lagen om trossamfund och lag om Svenska kyrkan.¹ Utöver det finns kyrkoordning för Svenska kyrkan som är det regelverk man beslutat om inom organisationen.² Som organisation är den en öppen folkkyrka som styrs av folkvalda kyrkopolitiker tillsammans med biskopar och kyrkoherdar.³ Den är organiserad på nationell, regional och lokal nivå där församlingar eller pastorat, som är en sammanslagning av flera församlingar, utgör de grundläggande enheterna. Som medlem i Svenska kyrkan är man med och påverkar hur organisationen ska styras på alla tre nivåerna genom röstning i kyrkovalet, man tillhör den församling där man är folkbokförd.

I ledningen för församlingen finns ett kyrkoråd av förtroendevalda ledamöter och en anställd kyrkoherde som är övergripande chef för verksamheten. Övriga ledningsfunktioner kan se olika ut beroende på församlingens/pastoratets storlek och resurser. I kyrkoordningen beskrivs församlingens grundläggande uppgift som att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission.⁴ Det grundläggande uppdraget ska inte ses som fyra

¹ Sveriges Riksdag. *Dokument och lagar*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-19981593-om-trossamfund_sfs-1998-1593 (Hämtad 2023-08-07)

² Svenska kyrkan. *Kyrkoordningen*. <https://www.svenskakyrkan.se/kyrkoordningen> (Hämtad 2023-08-07)

³ Svenska kyrkan. *Så styrs Svenska kyrkan*. <https://www.svenskakyrkan.se/organisation> (Hämtad 2023-08-07)

⁴ Svenska kyrkan. *Kyrkoordningen*. 2 kap 1§.

verksamhetsinriktningar utan utgör fyra dimensioner av samma uppdrag. I församlingarna utses en grupp med deltagare från kyrkorådet som tillsammans med kyrkoherde har till uppdrag att arbeta fram en församlingsinstruktion med ett fyraårigt ”pastoralt program för församlingens grundläggande uppgift att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission”.⁵ Det är ett övergripande strategiskt dokument som anger mål och inriktning för arbetet och som när det är godkänt av domkapitel på stiftsnivå börjar gälla som ett av församlingens styrdokument. Med församlingsinstruktionen som avstamp utformar personal sedan verksamhetsplaner som ska uppfylla de satta målen.

2.2 Kyrkan som mötesplats och gemenskap

Studiens fokus ligger på diakoners erfarenheter i yrkesutövningen och därav detta avsnitt som speglar något om kyrkan som mötesplats och även som gemenskap. Kyrkan i det här fallet avser inte själva kyrkobyggnaden utan hela församlingens miljö. Det som konstituerar en mötesplats är att den är social och utgör den plats där två, eller fler, är samlade för samtal. Mötesplatser kan ha fysisk form, finnas virtuellt som på internet eller vara imaginär till sin karaktär, såsom vår inre tanke- och känslvärld.

I Sverige uppgår i skrivande stund medlemsantalet i Svenska kyrkan till drygt 5,5 miljoner registrerade medlemmar.⁶ Kyrkans gemenskap är indelad i 13 stift, 1 288 församlingar i landet samt 31 utomlands. Över hela riket finns mer än 3 400 kyrkor av vilka närmare 3 000 har skydd enligt kulturmiljölagen. Att svenska kyrkor och församlingshem har haft viktiga samhällliga syften som mötesplatser under lång tid är väl känt och beskrivs bland annat i den svenska nationella kulturutredningen från 2009.⁷ Där lyfts kyrkan som viktig möjliggörare i rollen som skapare och förvaltare av kulturella mötesplatser. På internet kan man ta del av Svenska kyrkans utbud av gudstjänster, musik, meditationer, undervisning, själavård och annat. Många församlingar har egna hemsidor eller sidor och grupper på sociala medier där man både förmedlar information och bjuder in till interaktion i olika form. Det finns både präster och diakoner med uttalat uppdrag att vara nätvandrare för olika typen av möten och behov.

I dokumentet ”Diakoni i kontext - förvandling, försoning, bemyndigande” förklaras dimensionen av kyrkans identitet utifrån att vi bekänner vår tro på Gud som treenig.⁸ Här lyfts

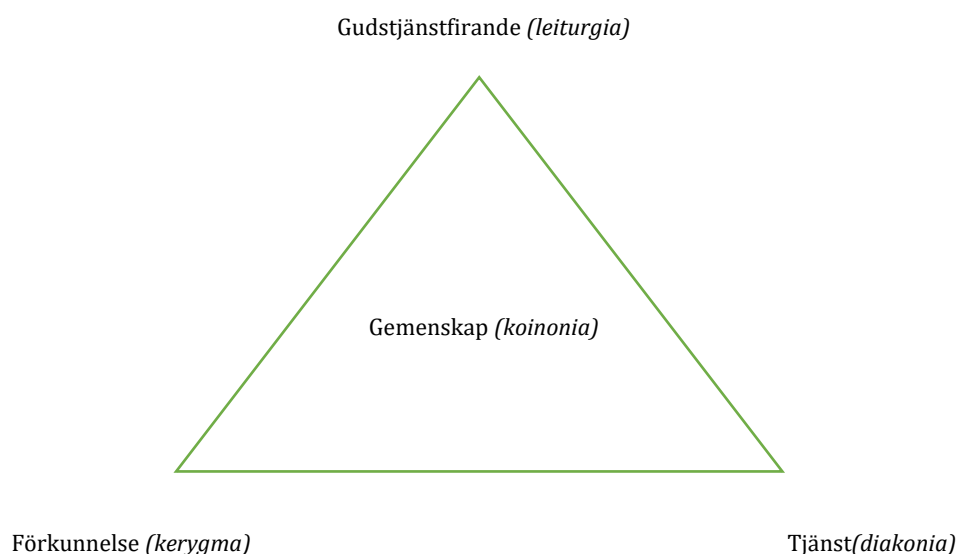
⁵ Svenska kyrkan. *Kyrkoordningen*. 57 kap 5§.

⁶ Svenska kyrkan. *Svenska kyrkan i siffror*. <https://www.svenskakyrkan.se/statistik> (Hämtad 2023-08-07)

⁷ SOU 2009:16. Grundanalys. *Betänkande av Kulturutredningen*. Stockholm 2009.

⁸ The Lutheran World Federation. *Diakoni i kontext - förvandling, försoning, bemyndigande*. Geneve: The Lutheran World Federation (LWF) Department for Mission and Development, 2009. Svensk utgåva 2015. Sid 24.

gemenskapen i Jesus Kristus som det viktiga i att förstå diakonins identitet och det diakonala uppdraget: ”Gemenskap skapas och upprätthålls av Guds nåd som uppenbarar sig genom kärlekens gärningar.” och ”Diakoni är ett svar på konkreta nödsituationer, lidande och orättvisa. Den är ett uppfyllande av kärleksbudet, och i allt detta ett uttryck för vad kyrkan tror på och bekänner: Guds nåd - för världens helande.”⁹ Vidare beskrivs uppdraget för diakonins handlingar utifrån människan som skapad till Guds avbild och att denna gemenskap bemyndigar människan till delaktighet som tjänare och medskapare. Kyrkans gemenskap synliggörs genom de tre huvudsakliga uttrycksformerna i följande figur:

Figur 1: Dimensioner av att vara kyrka.¹⁰

I boken ”The Diaconal Church” skriver Kari Karsrud Korslien om möjligheterna för kyrkan som diakonal mötesplats att vara och skapa ett ”Space for Recognition”.¹¹ Författaren använder begreppet ”recognition” i betydelsen att se och bli sedd - ett erkännande ur flera perspektiv, och lyfter Martin Luthers sju kännetecken på kyrkans gemenskap: det är här evangeliet förkunnas, människor döps, nattvarden delas, förlåtelsen utdelas - den har ämbetspersoner i tjänst för församlingen, samlar människor i bön och utgår från korsets teologi.¹² Kyrkan är en mötesplats och gemenskap som Gud har givit människorna i ett erkännande av kärlek och omsorg. Och utifrån den grunden en möjligheternas arena för den diakonala kyrkan som bygger på just

⁹ The Lutheran World Federation. *Diakoni i kontext - förvandling, försoning, bemyndigande*. Sid 29.

¹⁰ Ibid, sid 29.

¹¹ Kari Karsrud Korslien. *The Church as a Space for Recognition. The Diaconal Church*. Stephanie Dietrich, Knud Jørgensen, Kari Karsrud Korslien & Kjell Nordstokke. Oxford: Regnum Books International, 2019. Sid 148.

¹² Ibid, sid 149.

erkännande och delande som princip för möten. Denna syn på gemenskap lyfts även av biskoparna i biskopsbrevet om diakoni under ett citat med överskriften ”Kallad att vara en diakonal gemenskap”:¹³

“Att tänka i termer av pilgrimsvandring och använda ordet diakoni ger en andlig och teologisk dimension åt den tjänst som utförs som omsorg och påverkansarbete för människors värde och Guds skapelses hållbarhet. [...] Eftersom kyrkorna är bärare av en förvandling och ett helande som Gud ger allt sitt folk och hela skapelsen måste diakoni vara profetisk. Tjänst, följeslagarskap och påverkansarbete kan därför inte skiljas åt.”

Isabel Apawo Phiri och Kim Donsung, “Called to be a diaconal community”, (The Ecumenical Review 66.3, oktober 2014) s. 263f.

Som diakon i Svenska kyrkan vigs man till tjänst åt denna trosgemenskap som är den punkt allt arbete, kraft och omsorg utgår från och syftar till.

2.3 Diakonens arbetsuppgifter

Diakontjänsten hör till kyrkans vigningstjänst och med det menas det särskilda ämbete som delas av biskop, präst och diakon och som syftar till en andlig uppbyggelse i församlingarna. Andlig uppbyggelse kan här förstås som integrering av tro och liv. Ämbetet är ett men vigningstjänsterna tre med sina respektive löften knutna till rollen. I de vigningslöften som hör till diakonen står bland annat:¹⁴

”En diakon skall uppsöka, hjälpa och stödja dem som är i kroppslig och själslig nöd, ge kristen fostran och undervisning i tron, i församling och samhälle vara ett barmhärtighetens tecken och i allt tjäna Kristus i sin nästa. En diakon skall leva som Kristi tjänare och hjälpa människor att gestalta Guds kärlek. Diakonen skall försvara människors rätt, stå på de förtrycktas sida och uppmuntra och frigöra Guds folk till det som är gott, så att Guds kärlek kan bli synlig i världen.”

Betoningen på diakoni som karitativ i Svenska kyrkan har satt sin prägel på diakonernas grundkompetens. För att bli antagen som diakonkandidat idag krävs en fackutbildning från högskola eller universitet med lägst kandidatexamen eller yrkesexamen inom något av områdena psykologi, socialt arbete, vård, medicin eller folkhälsa. Utöver det krävs praktik i församlingsarbete och utbildningsmoment genom stift. Därefter följer ett år med

¹³ Biskopsmötet. *Ett biskopsbrev om diakoni*. Uppsala: Svenska kyrkan, 2015. Sid 9.

¹⁴ Biskopsmötet. *Kallad till diakon och präst i Svenska kyrkan*. Uppsala: Svenska kyrkan, 2014. Sid 34.

pastoralteologisk utbildning vid Svenska kyrkans utbildningsinstitut.¹⁵ Uppdraget som diakon varierar i innehåll utifrån den kontext där man är anställd och utifrån personliga kompetenser utöver grundutbildningen. Vad en diakon arbetar med kan därför variera stort. Inte alla församlingar eller pastorat har diakoner anställda, på vissa håll finns diakoniassistenter eller så är det diakonala ansvaret lagt på annan profilt utbildad medarbetare. Där det finns diakoner i arbetslaget är det inte en självklarhet att diakonen är ledare för den diakonala verksamheten även om det finns både diakoner som arbetsledare och chefer på flera håll. I kyrkoordningen tydliggörs också att det är kyrkoherden som leder all verksamhet i församlingar och pastorat.¹⁶ Under denne kan såväl församlingsherdar, områdeschefer, enhetschefer och enskilda anställda i sina uppdrag vara anställda till eller delegeras en ledningsfunktion av personal och verksamhet. Värt att nämna är att även om diakoni är hela församlingens gemensamma ansvar så framhåller biskopsbrevet det som en ”klok målsättning att det finns minst en diakontjänst i varje pastorat eller fristående församling”.¹⁷

I ”Ett biskopsbrev om diakoni” lyfter biskoparna det viktiga i diakonin att balansera både det inre och yttre livet även i arbetet samt platsen i gudstjänstfirandet: ”Det är samtidigt viktigt att församlingens diakon, liksom övriga anställda medarbetare, har sin naturliga plats i gudstjänstfirandet. De döptas kallelse till diakoni och församlingens gemensamma diakonala tjänst behöver vara förankrad och synlig i gudstjänsten, något som inte minst sker genom att församlingens diakon är närvarande.”¹⁸

Det diakonala uppdraget lyfts ofta fram som kyrkans sociala ansvarstagande och bygger på diakonens roll i mötet med församlingsbor. Blennberger och Hansson betonar i boken *Diakoni - tolkning, historik, praktik* att det diakonala arbetet handlar om att förmedla hopp och att ge hjälp till självhjälp.¹⁹ Biskoparna skriver också att det föreligger fyra grundläggande arbetsuppgifter som ger identitet åt diakonens uppdrag: att vara röstbärare, ledare, självvårdare och att undervisa.²⁰ Som diakon i församlingarnas olika sociala kontexter ställer de här arbetsuppgifterna, utöver de egna professionella kompetenserna och personliga egenskaperna, krav på flexibilitet i rollen som diakon.

¹⁵ Svenska kyrkan. *Att bli diakon*. <https://www.svenskakyrkan.se/utbildningsinstitutet/att-bli-diakon> (Hämtad 2023-08-07)

¹⁶ Svenska kyrkan. *Kyrkoordningen*. 2 kap 9§.

¹⁷ Biskopsmötet. *Ett biskopsbrev om diakoni*. Sid 30.

¹⁸ Biskopsmötet. *Ett biskopsbrev om diakoni*. Sid 53.

¹⁹ Mats J Hansson. Kapitel 2 Diakoni - teologisk reflexion. *Diakoni - tolkning, historik, praktik*. Sid 58.

²⁰ Biskopsmötet. *Kallad till präst och diakon i Svenska kyrkan*. Sid 36.

2.3.1 Röstbärare

Att vara röstbärare lyfts i riktlinjerna för vigningstjänsten som en profetisk dimension med uppdraget att vara en röst för den utsatte medmänniskan och ”kunna analysera sociala och politiska skeenden och själv vara en förändringsaktör och opinionsbildare.”²¹ Här menas också att det ofta är diakonen som blir församlingens röstbärare genom sitt särskilda ansvar och att denne har en skyldighet att protestera när det behövs.²² Vidare beskrivs uppdraget: ”En viktig dimension av det diakonala uppdraget är att utrusta människor och ge dem kraft att förändra sin situation och ta ansvar för sitt eget liv. Diakonen ska omsätta evangeliet i handling genom att värna dem som Jesus kallar sina minsta, ge röst åt dem som inte hörs, försvara utsatta, stödja dem som behöver livskraft och värna skapelsen.”

2.3.2 Ledarskap

Svenska kyrkan som idéburen organisation kännetecknas av värdebaserad ledning. Det innebär i teorin en genomgripande struktur som utgår från formulerade värden och gemensamma värderingar som grund i både roll- och uppdragsmedvetenhet. När dessa värden och värderingar får genomsyra alla delar i en organisation skapas en etisk kultur och en trovärdig dimension som utgör ett värde i sig.²³ I församlingsverksamhet befinner sig diakoner i en mängd olika ledarroller, främst som del och representant i vigningstjänstens uppdrag men också som ledare för verksamhet och företrädare för en diakonal dimension. Biskopsbrevet framhåller att kyrkligt ledarskap i ett diakonalt perspektiv alltid är en tjänst åt gemenskapen och att en målsättning som anställd ”bör vara att fungera som möjliggörare” för den kraft och längtan som finns bland församlingens borna.²⁴ Ett diakonalt ledarskap med det här perspektivet som grund och mål handlar om trovärdighet och relevans i den sociala interaktionen i gemenskapen med församlingen – men framförallt i det egna varandet i såväl roll som uppdrag. Ledarskapet här kan liknas mer utifrån rollen att vara del av en större gemenskap som ledande medvandrare: vägvisande, motiverande, förmedlande och förvaltande.

²¹ Biskopsmötet. *Kallad till präst och diakon i Svenska kyrkan*. Sid 36.

²² Ibid, sid 37.

²³ Einar Aadland og Morten Skjørshammer. Livssynsbasert helseinstitusjon i et sekulært samfunn. *Kan institusjoner elske?* Oslo: Akribe AS, 2009. Sid 150.

²⁴ Biskopsmötet. *Ett biskopsbrev om diakoni*. Sid 42.

2.3.3 Självvård

Diakonens uppdrag som självvårdare bygger på relation och tillit i mötet med den enskilde. Och i det mötet ska diakonen ”tjäna så att Kristi röst blir hörd och igenkänd.”²⁵ I vigningstjänstens riktlinjer lyfts att de viktigaste redskapen en diakon har är samtalet och bönen, redskap som ska brukas under stort ansvar.”²⁶ Självvård brukar ses som omsorg om människans existentiella, mentala och andliga hälsa. ”Den är teologi i personlig kontext. Självvårdens utgångspunkt är tron på Guds närvaro och omsorg om varje människa.”²⁷

Boken ”Bemötandets etik” av Erik Blennberger handlar om professionsidentitet och bemötande i socialt arbete där han bland annat lyfter att den som söker sig till den här typen av uppdrag utgår från en ambition att göra gott och företräda människor i utsatta livssituationer.²⁸ Här sammanfattar Blennberger bemötandets olika uttryck i en ”bemötanderepertoar” som han delar in i tre kategorier.²⁹ Den första kallar han ”övergripande bemötandekonsekvens” och handlar om samspel och autenticitet. den andra handlar om relevanta normer i bemötandet som exempelvis respekt, empati, uppmärksamhet, lyhördhet och saklighet. Den tredje kallas ”viktiga bemötandenormer” och rymmer uttryck som vänlighet, värme, hjärtlighet, empati och humor.

2.3.4 Undervisning

Ur Kyrkoordningens kapitel om kyrkliga uppdrag och befattningar står följande att läsa om diakonens uppdrag: ”Uppgifterna varierar beroende på de lokala sociala behoven och församlingarnas strukturer och diakonala prioriteringar. Uppdraget har en karitativ inriktning som också kan komma till uttryck exempelvis i undervisning.”³⁰ och ”Att diakonens uppdrag är karitativt syftar på att den konkreta handlingen, tjänsten, och kärleken till medmänniskan står i fokus.”³¹ Att undervisning lyfts som exempel öppnar för en pedagogisk undervisande roll hos diakonen i olika former av omsorgssammanhang i församlingen, exempelvis som vägvisande och motiverande. ”Honom förkunnar vi genom att vägleda alla människor och undervisa dem alla med all vishet för att kunna föra fram alla som fullvuxna i Kristus.”³²

²⁵ Biskopsmötet. *Kallad till diakon och präst i Svenska kyrkan*. Sid 39.

²⁶ Ibid, sid 39.

²⁷ Biskopsmötet. *Kallad till diakon och präst i Svenska kyrkan*. Sid 41.

²⁸ Erik Blennberger. *Bemötandets etik*. Lund: Studentlitteratur AB, 2013. Sid 341.

²⁹ Ibid, sid 145.

³⁰ Svenska kyrkan. *Kyrkoordningen*. Sjunde avdelningen: Kyrkliga uppdrag och befattningar. Inledning, sid 67.

³¹ Katarina Olofsgård. *Professionell eller perspektivbärande? Om diakoners yrkesidentitet*. 2003.

³² Bibeln. 1 Korintierbrevet 1:28.

2.4 Diakonala begrepp

Diakoniat är en beteckning för kyrklig tjänst och står som övergripande begrepp för hela den samlade kontext där diakoni utförs. Ordet diakoni kommer från det grekiska ordet diaconia och betyder i grunden omsorg och tjänst. I Svenska kyrkan betonas diakoniet som karitativt, vilket är hämtat från latinets ”caritas” som betyder kärlek. ”I kristet språkbruk syftar caritas på den självtvívande kärleken och Kristi kärlek och barmhártighet.”³³ Kortfattat kan man säga att med diakoni menas omsorgen om medmänniskan och diakonalt arbete är det som konkret utförs med kärleken till medmänniskan som grund. Men precis som med andra ord är betydelsen komplex och skiftar innebörd beroende på hur begreppen används och i vilket sammanhang.

Det diakonala uppdraget lyfts ofta fram som kyrkans sociala ansvarstagande. I boken ”Diakoni - tolkning, historik, praktik” där diakonibegreppen noga gås igenom berättas att ordet diakoni lånades till Sverige under mitten av 1800-talet som beteckning på det arbete som diakonisällskapen här utförde för att svara upp till samhällets sociala behov.³⁴ I kapitel 3 ”Bibeln och diakoni” skriver Göran Agrell att ordet diakoni i de ursprungliga kristna texterna användes i sammanhang kring olika begrepp för tjänande som att utföra ett uppdrag, visa omsorg och ömsesidighet m.m.³⁵ Författaren till kapitel 2, Mats J Hansson, tar upp vikten av en teologisk tolkning av begreppet för att nå en medvetenhet om och förståelse av funktionen och omsorgen i uppdragets identitet av kyrkans diakonala samhällseliga uppgifter. Här belyses forskaren John Collins som leder begreppet diakonos tillbaka till ursprungstexterna och visar på en annan teologisk rolldimension än omsorg: en med fokus på rollmedvetenhet i relation med och till biskop och församling som förmedlare eller budbärare och liknande.³⁶

I ”Diakoni i kontext” förklaras diakonins uppdrag som att arbeta med tre fokus för både människor och samhälle: förvandling, försoning och bemyndigande.³⁷ Vidare förklaras att den diakonala handlingen har en vertikal och en horisontal dimension som hör till diakonins väsen och som diakonin har till uppgift att hålla samman. Den vertikala speglar relationen mellan Gud och människan medan den horisontella handlar om relationen mellan människor. Uppgiften för diakonin är att se till att dessa dimensioner inte blandas ihop eller skiljs åt - alltför

³³ Katarina Olofsgård. *Professionell eller perspektivbärare? Om diakoners yrkesidentitet*. Magisteruppsats vid Ersta Sköndal Högskola (Institutionen för socialt arbete). Stockholm, 2003.

³⁴ Mats J Hansson. Kapitel 2 Diakoni - teologisk reflexion. *Diakoni - tolkning, historik, praktik*. Erik Blennberger & Mats J Hansson. Stockholm: Verbum Förlag AB, 2008. Sid 31.

³⁵ Göran Agrell. Kapitel 3 Bibeln och diakoni – motivering och exempel. *Diakoni - tolkning, historik, praktik*. Erik Blennberger & Mats J Hansson. Stockholm: Verbum Förlag AB, 2008. Sid 70.

³⁶ Mats J Hansson. Kapitel 2 Diakoni - teologisk reflexion. *Diakoni - tolkning, historik, praktik*. Sid 40.

³⁷ The Lutheran World Federation. *Diakoni i kontext - förvandling, försoning, bemyndigande*. Sid 93.

sammanblandat riskerar diakonin bli för låst i sin inomkyrkliga ram och om de separeras riskerar det att leda till sekularisering.

Diakoni och diakonalt arbete är som begrepp och verksamhet inte förbehållet Svenska kyrkan även om jag i den här studien fokuserar endast på en svenskkyrklig kontext och utifrån församlingens grundläggande uppdrag. Ett bredare perspektiv än så är inte relevant för den här studien.

2.4.1 Diakoni

På Svenska kyrkans hemsida kan man läsa att diakoni både är kyrkans omsorg om medmänniskan och skapelsen och att det ibland kallas kyrkans sociala arbete.³⁸ Vidare beskrivs begreppet med att man som kristen möter människor i utsatta livssituationer genom ”delaktighet, med respekt och i ömsesidig solidaritet”.

Svenska kyrkans ärkebiskop och tretton biskopar samlas regelbundet till ett biskopsmöte där de bland annat författar biskopsbrev med riktlinjer för aktuella fokusområden.³⁹ I ”Ett biskopsbrev om diakoni” från 2015 lyfts diakonins utgångsposition: att se ur den utsattes perspektiv och här markeras att diakonins syfte är att möta medmänniskors behov.⁴⁰ Där finns följande förklaring av både ord och innebörd när den omsätts i handling: ”Diakoni uttrycker kristen tro genom kärlek, omsorg och solidaritet med medmänniskor och med hela skapelsen. Där livet hotas frigör diakoni livskraft. Kyrkans diakoni är alltid i grunden ett gensvar på Guds diakoni, både i den enskilde kristnes liv och i kyrkans gemenskap”.⁴¹ I andra kapitlets teologiska reflektion står: ”Diakoni hör direkt samman med vad vi ber och förkunnar. Den kan beskrivas som en grundläggande livsytring för kyrkan.//Diakoni står för något mer än enbart speciella verksamheter – det är en sida av vad det innebär att vara kyrka.”.⁴² Biskopsbrevet lyfter också det viktiga i att diakonal verksamhet i kyrkan behöver vara relevant för sin tid och sin närmiljö samt vikten av en diakonal atmosfär för gemenskapen: ”En diakonal atmosfär är också en själavårdande miljö, präglad av Jesu fråga till den blinde tiggaren i Markusevangeliet 10:51: ”Vad vill du att jag ska göra för dig?”.⁴³

³⁸ Svenska kyrkan. *Diakoni*. <https://www.svenskakyrkan.se/diakoni> (Hämtad 2023-08-07)

³⁹ Svenska kyrkan. *Biskopsmötet*. <https://www.svenskakyrkan.se/biskopsmotet> (Hämtad 2023-08-07)

⁴⁰ Svenska kyrkan. *Ett biskopsbrev om diakoni*. Sid 24.

⁴¹ Ibid. sid 8.

⁴² Ibid, sid 21.

⁴³ Ibid, sid 32.

2.4.2 Diakonalt arbete

Som ovan beskrivet återfinns diakoni i församlingsarbetet på flera nivåer: som dimension i all verksamhet, som särskild verksamhet och som diakonens uppdrag. Diakonalt arbete kan förstås som konstruktiv omsorg och goda handlingar för medmänniskan. Exempelen på diakonalt arbete genom församlingarna är många och skiftande: besökstjänst på sjukhus och fängelser, fondhantering, syföreningar, utdelning av matkassar, gemenskapsträffar, ekonomiskt stöd, själavårdssamtal och hembesök för att nämna några. I praktiken innebär det ett gediget arbete som förutsätter kunskap om behoven, perspektiv på möjligheterna, omdöme i tillvägagångssätt och inte minst god planering för att kunna omsättas i relation till resurser i församlingen.

I församlingsinstruktionerna ingår att formulera en aktuell omvärldsbeskrivning med analys. Utifrån den ska det pastorala programmet innehålla en teologisk reflektion kring församlingens grundläggande uppgift där diakoni ingår som dimension. Här ska inte verksamheter exemplifieras, det kommer in först när personalen ska arbeta vidare med verksamhetsplanering och här kommer den konkreta omsättningen av det grundläggande uppdragets alla dimensioner i fokus. Nu ska analys och teologisk ambition förenas i alla verksamheter och åtgärder. Det finns många verktyg för verksamhetsplanering att välja bland och det står församlingarna fritt att välja tillvägagångssätt. Ansvar för diakonin i församlingen är kyrkoherdens och kyrkorådets men det är en gemensam uppgift för alla anställda och medlemmar att utöva diakoni i församlingen. Det som faller in under diakonala verksamheter ser olika ut beroende på kontext och planeras och prioriteras av den eller de som fått ansvaret.

2.5 Utformning och prioritering av diakonal verksamhet

Hur ska man avgöra vad som kännetecknar en diakonal uppgift och hur ska man prioritera bland de behov som finns? För att nå en gemensam hållbar förståelse för vad som menas med diakoni i församlingen och underlätta arbetet med att prioritera rätt har Svenska kyrkan på nationell nivå tagit fram verktyget ”Vägledning för diakoni”.⁴⁴

Utgångspunkten är ambitionen om en strategisk medvetenhet om diakoni i styrning och ledning i Svenska kyrkans församlingar. Vägledningen föreslår en pedagogisk modell att använda i syfte att förklara diakonins dimensioner, som stöd för reflektion av det diakonala uppdraget, för

⁴⁴ Magnus Bodin, Miriam Hollmer, Stig Linde, Jonas Idestrom, Michael Nausner. *Vägledning för diakoni. Teori, praktik och verksamhetsutveckling i församling*. Varberg: Svenska kyrkan och Argument förlag. Varberg, 2020.

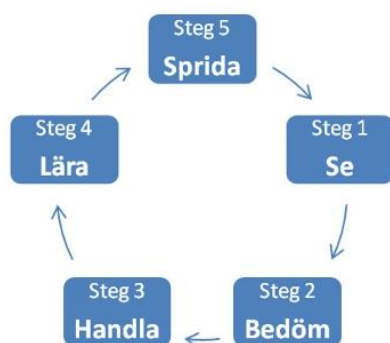
att öka medvetenheten om skillnader och relationer mellan diakonins teologi och diakonins praktik samt för planering av diakonala verksamheter.

Grunden är en ambition om gemensam diakoniförståelse som kan nås med hjälp av en modell som används för att illustrera och bearbeta diakonins många perspektiv - diakontriangeln, se figur 2.

Figur 2, diakonitriangeln

Nationell nivå har även tagit fram en processmetod som kallas diakonipastoral, en metod för kontinuerligt kunskapande och säkerställande av relevans för församlingarnas diakoni. Metoden kan användas på många nivåer och för olika syften: exempelvis för utveckling av konkret diakonal verksamhet, som styrdokument för kyrkoråd eller som verktyg för att skapa en gemensam diakoniförståelse i församlingen. En diakonipastoral följer fem steg. Det första är en inventering av församlingens uppdrag och resurser samt omvärldens behov. Steg två är en analys med bedömning där det viktiga steget med prioritering av vilka behov och hur resurserna ska användas finns med. Därefter följer det tredje steget med en konkretisering av det diakonala uppdraget i handlingsplaner. Steg fyra är en uppföljning med utvärdering och så det sista femte steget med att sprida kunskap om erfarenheterna från arbetet. När processen följt alla fem stegen är det dags att se över arbetet på nytt, därav formen av ett hjul – se figur 3.

Figur 3, diakonipastoralens fem steg

Församlingsverksamheten byggs utifrån ett samspel mellan resurser och behov och dessa kan av olika skäl variera över tid, resurser som ekonomi och personaltillgångar kan snabbt förändras och behov av olika slag likaså. Därför är det viktigt att utforma verksamhet som både är långsiktigt och ger utrymme för flexibilitet. Det är också viktigt att i en idéburen verksamhet dels samtala om perspektiv på begrepp för att skapa en samsyn för arbetet, dels att i efterhand lära sig genom utvärdering om vad arbetet medfört och sedan dela detta med andra. Sammanfattningsvis är dessa riktlinjer till hjälp för de som har uppdraget att utforma och prioritera diakonin så att enskilda församlingar eller diakoner står ensamma och behöver uppfinna hjulet på nytt.

2.6 Behov

Vad som betecknas som behov och som behöver en diakonal respons och prioritering lyfts bland annat i dokumentet ”Diakoni i kontext”.⁴⁵ Dels pekas där på de utmaningar som vi människor alla delar i form av sjukdom, smärta och lidande. Dels lyfts den teologiska synpunkten om arvsynen och att vi alla genom det är det ondas offer i världen. Vad den diakonala responsens utgångspunkt kan variera beroende på sammanhang - dels det individualistiska perspektivet i det etiska imperativet ”sprunget ur en kristen människosyn, att försvara varje människas unika värde och möjlighet att aktivt ta ansvar för sitt liv och sin roll i samhället.”, dels utifrån att vara lyhörd för sin nästas behov i den kontext man möter.⁴⁶ I ”Ett biskopsbrev om diakoni” pekar biskoparna på diakonins utgångsposition: att se ur den utsattes perspektiv. Och här markeras att diakonins syfte är att möta medmänniskors behov.⁴⁷

Som människor har vi grundläggande behov för vår existens, något som benämns som ”mänskliga rättigheter” och återfinns både i Förenta Nationernas (FN) deklARATIONER och i vårt lands grundlag.⁴⁸ FN har i en allmän förklaring sammanställt 30 artiklar som gemensamt uttrycker de grundläggande och universella fri- och rättigheterna och som behandlar både det alla människor har behov av/rätt till och sådant vi har rätt att vara fria från.⁴⁹

⁴⁵ The Lutheran World Federation. *Diakoni i kontext - förvandling, försoning, bemyndigande*. Sid 21.

⁴⁶ Ibid, sid 21.

⁴⁷ Biskopsmötet. *Ett biskopsbrev om diakoni*. Sid 24.

⁴⁸ Regeringskansliet. Mänskliga rättigheter. <https://www.regeringen.se/lattlast-information-om-regeringen-och-regeringskansliet/den-svenska-samhallsmodellen/manskliga-rattigheter/> (Hämtad 2023-08-07)

⁴⁹ FN-förbundet UNA Sweden. *FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna*. <https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/vad-gor-fn/fns-arbete-med-manskliga-rattigheter/den-allmanna-forklaringen-om-de-manskliga-rattigheterna/> (Hämtad 2023-08-07)

Den här studien undersöker bön som behov vilket kan ses som ett behov av andlig karaktär. Med andlig menas här den inre idé- och tankevärld som varje människa rymmer av längtan, känslor och tankar, själslivet. I boken ”Den religiösa människan” skriver Geels och Wikström att människan är ur en religionsvetenskaplig synvinkel en flerdimensionell och meningssökande varelse som på olika sätt försöker förstå och hantera livets andliga och existentiella frågor.⁵⁰

Inom Svenska kyrkans arbete och fokus på hållbar utveckling har man lyft det andliga och existentiella som en dimension ”jämförbart och odelbart med de ekologiska, sociala och ekonomiska dimensionerna.”⁵¹ Här tar man, liksom Världshälsoorganisationen (WHO), fasta på centrala värdena hopp, harmoni, helhet, meningsfullhet, förundran, andlig kontakt, personlig tro och gemenskap som nödvändiga för andlig välfärd.

Andlig och existentiell välfärd lyfts även i boken ”Eksistensielle begreper i helse- og sosialfaglig praksis” där författarna utgår från en helhetssyn på människan där den existentiella dimensionen blir synlig i människors upplevelser.⁵² Här förklaras begreppen med att andlighet hör till religionen medan den existentiella dimensionen är vidare till sin karaktär och inkluderar både religiösa och sekulära aspekter av grundläggande livsfrågor och livsvillkor.⁵³

Världshälsoorganisationen (WHO) inkluderar andliga och existentiella aspekter i sitt hälsobegrepp och lyfter fram åtta dimensioner som viktiga för den existentiella hälsan: andlig kontakt med något större, mening och syfte med livet, upplevelse av förundran över tillvaron, en helhetssyn på människan, andlig styrka, harmoni och inre frid, hoppfullhet och optimism samt en personlig tro.⁵⁴

Vi lever i ett alltmer sekulariserat samhälle och globaliserad tillvaro som lett till att människan mer sällan rör sig i en religiös homogen livstolkningsmiljö.⁵⁵ ”Nutidsmänniskan lider av brist på mening...” i en fragmentiserad tillvaro som inte möter det mänskliga behovet ”av sammanhang och kontinuitet”, menar teologen och religionspsykologen Ove Wikström i sin

⁵⁰ Geels & Wikström. *Den religiösa människan*. Sid 14.

⁵¹ Svenska kyrkan. *Andligt och existentiellt*. <https://www.svenskakyrkan.se/andlig-och-existentiell-hallbarhet> (Hämtad 2023-08-07)

⁵² Linda Rykkje og Anne Austad. *Eksistensielle begreper i helse- og sosialfaglig praksis*. Oslo: Universitetsforlaget, 2020. Sid. 12.

⁵³ Ibid, sid 14.

⁵⁴ Svenska kyrkan. *Rätten till existentiell hälsa*. <https://www.svenskakyrkan.se/ratten-till-existentiell-halsa--en-rattighet-for-alla--> (Hämtad 2023-08-07)

⁵⁵ Ove Wikström. *Det bländande mörkret, att upptäcka den stora glädjen*. Örebro: Libris förlag, 2007. Sid 193.

bok "Det bländande mörkret".⁵⁶ Denna analys återspeglas av Svenska kyrkans biskopar som har identifierat några viktiga brännpunkter för diakonin idag där "inomvärldslighet" är en:

"Verkligheten uppfattas i allmänhet som immanent – möjlig att mäta och utforska – utan några öppningar för en transcendent eller "himmelsk" verklighet. Med en immanent verklighetssyn blir det svårt att tänka sig en personlig Gud, en "någon", men lättare att tala om gud som en känsla eller som "något" i tillvaron. Kanske bidrar detta till att många människor kan känna ett främlingskap för religion."⁵⁷

I relation till Förenta Nationernas (FN:s) barnkonvention som är lag i Sverige sedan 2020 och som fastslår den mänskliga rätten till bland annat andlig utveckling för barn, lyfter biskopsbrevet om lärande och undervisning att inte bara barnen har rätt till andlig utveckling utan är "en möjlighet som i församlingens liv och arbete också ska räckas till den som är vuxen."⁵⁸ Fysiska, sociala, andliga och existentiella behov hänger samman och samspelar med varandra och när diakonen möter dessa speglas frågorna i den kristna berättelsen.⁵⁹ Andliga behov hör samman med en helhetssyn på människan och bör således jämföras med andra behov i den balans som utgör individens inre och yttre liv.

En annan aspekt på samtidens andliga behov lyfts av biskop Karin Johannesson som i sin bok "Kristus förkunnar vi" identifierar detsamma genom utbudet av icke-kyrkliga aktiviteter kring en "andlig träningstrend som sveper över Sverige idag".⁶⁰ I boken undersöker hon hur kyrkans arbete kan möta det behovet ur ett Lutherskt perspektiv. Hon lyfter viktiga frågor kring hur kyrkan som tydlig aktör kan vända sig till en alltmer sekulariserad och individualiserad andlig sökare och hänvisar bland annat till filosofen Charles Taylors tankar kring "den subjektiva vändningen".⁶¹ Med det menas att individens tilltro till yttre källor minskar till fördel för det egna inre: "Man vill upptäcka eller fördjupa sig i det gudomliga som en förvandlande verklighet i mig och i mitt liv.", en viktig samtidspaning på en av förutsättningarna bakom det andliga behovet.⁶²

⁵⁶ Wikström. *Det bländande mörkret, att upptäcka den stora glädjen*. Kap. 10.

⁵⁷ Biskopsmötet. *Ett biskopsbrev om diakoni*. Sid 54.

⁵⁸ Biskopsmötet. "och lär dem ..." *Ett biskopsbrev om lärande och undervisning*. Uppsala: Svenska kyrkan, 2021. Sid. 14.

⁵⁹ Mats J Hansson. Kapitel 2 Diakoni - teologisk reflexion. *Diakoni - tolkning, historik, praktik*. Sid 58.

⁶⁰ Karin Johannesson. *Kristus förkunnar vi. Så motverkas kyrkans inre sekularisering*. Varberg: Argument Förlag AB, 2022. Sid 9.

⁶¹ Ibid, sid 189.

⁶² Ibid, sid 189.

2.7 Bön

Det finns mycket skrivet om bön ur en mängd olika perspektiv, teologiskt som praktiskt. Den här studien har inte ambitionen att ge en heltäckande bild av börens natur men några grundläggande perspektiv behöver lyftas i studien för att senare kunna sätta det empiriska materialet i relation till bön som diakonens arbetsfält. Därför berör det här stycket dels några perspektiv på bön och hur den kan förklaras, dels på bedjandet som praktik och så ett kortare stycke om förbönens roll. Den litteratur som används har valts då den speglar bön ur ett religionspsykologiskt och pedagogiskt perspektiv samt ger en bild kring bön som är relevant för församlingsdiakonernas kontext och praktik.

2.7.1 Om bön och bedjande

Bön är ett fenomen som återfinns inom religioner som ett tecken på individens relation med en högre makt och relateras ibland till som religionens ”själ”.⁶³ Ofta beskrivs den i kristendomen som ett samtal med Gud. I Bibeln finns många olika aspekter av bön, till exempel som tillbedjan, som en begäran om eller vädjande för något, ett tackande eller klagande, som lovsång och förbön. Där berättas på många ställen att Gud vill ha gemenskap med människan och hon uppmanas att ”söka Herren”, be oavbrutet, både för sig själv och för andra. Ändå är en osäkerhet på hur man bör be är i sig inget nytt, i Romarbrevet skriver Paulus: ”Vi vet ju inte hur vår bön egentligen bör vara”.⁶⁴

Martin Luther skrev flera böcker i ämnet bön med omsorg om den kristnes tro och liv, bland annat ”En liten bok om bönen” om det väsentliga i den kristna tron med utgångspunkt i budorden, trosbekännelsen och i Fader Vår, eller Herrens bön där han lyfter hur ”regelbunden, ödmjuk och förtröstansfull bön” lär människan att ta till sig budorden och få bönesvar.⁶⁵ I Stora katekesen beskriver han bönen som en nödvändighet för människan, ett ”hjärtats samtal med Gud” och där går han noggrant igenom både vad bön är, varför man ska be, hur man kan be och på vilket sätt - men lyfter framförallt att bön inte ska utföras lättvindigt.⁶⁶

”Bön är ett samtal med Gud. Du kan be hur som helst och om vad som helst, med ord eller tyst i hjärtat. Det är lika mycket en bön om du ber i en kyrka, i naturen eller på bussen från skolan

⁶³ Antoon Geels & Owe Wikström. *Den religiösa människan: en introduktion till religionspsykologin*. Stockholm: Natur&Kultur Akademisk, 2017 (rev utgåva). Sid 91.

⁶⁴ Bibeln. Romarbrevet 8:26.

⁶⁵ Martin Luther. *En liten bok om bönen*. Eslöv: Artos bokförlag, 2000. Sid 9.

⁶⁶ Martin Luther. *Martin Luthers Stora katekes*. *Dr. Martin Luther's grosser Katechismus*. Översättning av Martin Krauklis. Sollentuna: Bokförlaget Robert Larsson, 2017. Sid 109.

eller jobbet.”⁶⁷ Med denna formulering presenteras bön och bönen praktik som något enkelt och lätt som vem som helst klarar av, ett citat hämtat från Svenska kyrkans hemsida på internet. Jag väljer att ta med den hänvisningen här eftersom det är också den sidan som visas först i resultatet för en intresserad sökare när man använder sökfunktionen på internet med frågan ”Vad är bön?”. I den svenska psalmbokens avsnitt ’En liten bönbok’ bekräftas denna bild av bön som lätt att förstå och utöva: ”Bönen kan vara ett rop i förtvivlan eller en lovsång i tacksamhet. Bönen kan vara ett sätt att gråta eller att förundras. Ofta är bönen ett sätt att bevara och stärka sitt hopp. Bönen har inga gränser, bestämda former, utvalda platser eller speciellt språk. Alla kan be när som helst, var som helst och om vad som helst.”⁶⁸

I ”Bönboken Tradition och Liv” skriver biskop Johan Dalman att bön som andlig övning inte handlar om prestation eller resultat utan som process för den inre andliga växten och mognaden.⁶⁹ En förutsättning för bön som kraft och dialog är den enskildes egen motivation, vilja och aktivitet i relationen till Gud. Inför utgivningen av biskop Martin Modeus’ bönbok ”Finna bönen som redan finns” skriver han i Linköpings stifts skrift 2020 om sin bild av bönen som en källa till tro, vilket öppnar för perspektivet att be för att skapa och fördjupa en trosrelation.⁷⁰ Han menar vidare att bönen som praktik behövs för ge olika perspektiven på tillvaron och världen, men lyfter också att bön inte är ofarligt utan en kraft som förändrar: ”Vi skapar inte våra bilder av livet. Vi tar emot dem - och sedan gör bilderna något med oss. Bönen är ett sätt att öppna sig för Guds bilder av livet, att utsätta sig för Guds perspektiv. Så sätter jag mina egna bilder på spel.”

Biskop emeritus Martin Lönnebo har i boken ”Frälskransen” skrivit om perspektivet av bön som gemenskapen med Gud, en gemenskap som beror på viljan i människans hjärta och som medför att människans alla sinnen kan användas i bönen som i sig kan vara tyst eller uttalad, liturgisk eller fri.⁷¹ Boken är en beskrivning av det armband med samma namn som Lönnebo utvecklat som hjälpmedel för bönen olika aspekter.

I boken ”Helgelsens filosofi - om andlig träning i Luthersk tradition” undersöker biskop Karin Johannesson hur andlig träning kan ”förstås som rekommendabel inom ramen för en tradition som på ett mycket grundläggande sätt vilar på antagandet att människan inte kan göra något

⁶⁷ Svenska kyrkan. *Bön*. <https://www.svenskakyrkan.se/bon> (Hämtad 2023-08-07)

⁶⁸ En liten bönbok i *Den svenska psalmboken med tillägg*. Stockholm: Verbum Förlag, 2005. Sid 1635.

⁶⁹ Johan Dalman (red). *Bönboken Tradition och liv*. Stockholm: Verbum Förlag, 2003. Sid 15.

⁷⁰ Svenska kyrkan. Linköpings stift. ”Finna bönen som redan finns”. 2021.

<https://www.svenskakyrkan.se/linkopings-stift/finna-bonen-som-redan-finns> (Hämtad 2023-08-07)

⁷¹ Martin Lönnebo. *Frälsarkransen*. Stockholm: Verbums förlag AB, 2016. Sid 64.

alls i syfte att närma sig Gud?”⁷² Johannesson skriver om teologen och Lutherforskaren Rudolf Hermanns syn på språkets betydelse för människans andliga liv: ”Detta liv ”finns” nämligen, enligt hans Lutherutläggning, i ett mycket specifikt språkligt beteende, närmare bestämt i människans autentiska bönedialog med Gud.”⁷³ Karin knyter här ihop Luthers syn på bedjandet med individens praktik

Hör Gud bön? ”Be, och ni ska få. Sök, och ni ska finna. Bulta, och dörren ska öppnas för er. För var och en som ber, han får, och den som söker, han finner, och för den som bultar ska dörren öppnas.”⁷⁴ Bönesvar för den enskilde bedjaren är en personlig erfarenhet som måste upplevas. I bibelordet är bönesvar ett löfte. Lika viktigt lyfts i Bibeln den egna närvaron och uppriktigheten i bedjandet: Nej, när du ber, gå då in i din kammare, stäng dörren och be sedan till din fader som är i det fördolda. Då skall din fader, som ser i det fördolda, belöna dig. Och när ni ber skall ni inte rabbla tomma ord som hedningarna; de tror att de skall bli bönhörda för de många ordens skull. Gör inte som de, ty er fader vet vad ni behöver redan innan ni har bätt honom om det.”⁷⁵ Den enskilda bönen blir där ett möte mellan människans inre och Gud, att stilla sig i fokus och närvaro ger både riktning och frid åt känslor. Det tar även den tidigare ärkebiskopen över den rysk-ortodoxa kyrkan i Storbritannien, Anthony Bloom, fasta på. I sin bok ”Ärkebiskopens böneskola” betonar han bönen som en relation.⁷⁶ Denna relation menar Bloom behöver utvecklas och lära kännas ömsesidigt och bygger på människans vilja och längtan. Relationen till bön och till Gud kan först då bli relevant för människans liv, när uppriktigheten och det helhjärtade är riktningens kraft.

Sammanfattningsvis visar genomgången att bönen och bedjandet som praktik sträcker över ett brett kunskapsfält kring både form och utövande, som verktyg och andlig övning, gemenskap och relation. En praktik som korresponderar med individens andliga behov, gudsrelation och växt och som behöver såväl vägvisning som undervisning för att en relation och förtrogenhet med bönen och bedjandet ska etableras.

⁷² Karin Johannesson. *Helgelsens filosofi. Om andlig träning i Luthersk tradition*. Stockholm: Verbum, 2014. Sid 189.

⁷³ Martin Lönnebo. *Frälsarkransen*. Sid 191.

⁷⁴ Bibeln. Matteusevangeliet 7:7-8.

⁷⁵ Bibeln. Matteusevangeliet 6:5-8.

⁷⁶ Anthony Bloom. *Ärkebiskopens böneskola*. Uppsala: Bokförlaget Pro Veritate. 1970. Sid 2.

2.7.2 Förbön

På Svenska kyrkans hemsida om förbönen i gudstjänsten beskrivs kyrkans förbön som den ”gudstjänstfirande församlingens gemensamma bön för det som är viktigt i världens, församlingens och de enskilda människornas liv.”⁷⁷ Här betonas också att bönelivet riskerar försvagas om bönekraften upplevs som splittrad. ”Kyrkans förbön är den del av gudstjänsten då församlingens gemensamma vilja, längtan, oro och glädje ska samlas och formuleras.”⁷⁸

Om förbönen skriver Sven-Erik Brodd i ”Diakonins teologi” att diakonin har ett särskilt ansvar för att se och i förbönen lyfta fram den utsatthet och nöd som finns i församlingen och i världen.⁷⁹ På så vis menar han att vardagen bärs in i gudstjänstlivet och gudstjänsten lyfts vidare ut i vardagen genom att det sociala engagemanget tar sin utgångspunkt i eukaristin, något som Brodd förtydligade med begreppet ”liturgin efter liturgin”.⁸⁰

⁷⁷ Svenska kyrkan. *Förbönen i gudstjänsten*. <https://www.svenskakyrkan.se/kyrkohandboken/forbonen-i-gudstjansten> (Hämtad 2023-08-07)

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Sven-Erik Brodd. *Diakonins teologi*. Stockholm: Verbums förlag, 1997. Sid 37.

⁸⁰ Ibid, sid 37.

3. METOD

Studiens syfte är att undersöka diakoners förhållande till bön, hur de möter och arbetar med behovet av bön i församlingen, hur de förstår bön i relation till andra karitativa arbetsuppgifter och vad bön och bedjande i sin tur har för inverkan på deras arbete. Studien följer en strukturerad forskningsmodell i sju stadier med tematisering och planering av arbetet, genomförande av intervjuer, renskrivning och sortering samt analys av det insamlade materialet, verifiering av studien och sammanställning av rapport.⁸¹

I det här kapitlet beskrivs studieprocessens gång med valet av insamlingsmetod för materialet, kriterierna för studiens olika urval, viktiga avgränsningar och min förförståelse som forskare. Sedan följer en beskrivning av vald metod för bearbetning av materialet, ett resonemang kring validitet och reliabilitet i studien och avslutningsvis metodkritik.

Studien kan betraktas som en vandring i materialet mellan det empiriska och det generella. Den är explorativ i sin ambition då det inte finns mycket skrivet material i ämnet men även normativ eftersom förståelsen för ämnet är utbredd vilket har lett till ett avslutande stycke i det sjunde kapitlet om fortsatt forskning.

3.1 Kvalitativa intervjuer och informanter

Att samla in material att studera kan göras på olika sätt. En ansats är kvalitativa intervjuer som kan göras exempelvis strukturerade med ett frågeformulär som mål att fylla eller semistrukturerade med möjlighet till följdfrågor med utförligare svar där så behövs.⁸² Intervjun får då ofta mer karaktären av ett samtal eftersom den syftar till att förstå den intervjuades perspektiv och upplevelse av ett fenomen, det blir ett samspel mellan fokuset på den intervjuades uppfattningar inom ett givet ämne och frågeställarens observationer av informantens attityder, motivation och känslor.⁸³ En annan metod är genom systematiskt utformade kvantitativa studier. Dessa kan genomföras exempelvis genom strukturerade enkäter eller intervjuer för att samla mätbara fakta till en statistisk och generaliserbar översikt. Kvantitativa metoder kan också kompletteras med kvalitativa observationer och intervjuer för ett mer fördjupande och bredare material.

⁸¹ Steinar Kvale & Svend Brinkmann. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB, 2009. Sid 118.

⁸² Ibid, sid 19.

⁸³ Asbjørn Johannessen, Per Arne Tufte och Line Christoffersen. *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag, 5:e upplagan, 2016. Sid 135.

I den här studien har beskrivande kvalitativa erfarenheter varit i fokus och jag har därför valt att inte komplettera med kvantitativ metod då det förmodligen inte skulle ha bidragit ytterligare till bredden.

Inringandet av en problemställning har inneburit en naturlig avgränsning av informanter. Urvalskriteriet var erfarenhet från anställning som vigd diakon i församlingsverksamhet i mer än fem år. Femton diakoner från fem stift tillfrågades om medverkan i studien och alla svarade ja till medverkan i studien, 12 kvinnor och 3 män. De flesta arbetar eller har arbetat som församlingsdiakon med erfarenhet från det diakonala fältet i både stads- och landsbygdsförsamlingar från fem stift, några är pensionerade. Informanterna representerar alla en variation i ålder, kompetens och ansvar som är användbart för studiens fokus.⁸⁴ Tabellen är medvetet översiktlig med hänsyn till informanternas integritet så att de inte kan identifieras.

Ålder	Antal	Kvinnor	Män	Stiftstillhörighet
35-45	3	2	1	Uppsala och Härnösand
46-55	5	4	1	Uppsala och Stockholm
56-65	5	4	1	Uppsala, Göteborg och Västerås
66+	2	2		Uppsala
<i>Totalt</i>	<i>15</i>	<i>12</i>	<i>3</i>	

För att samla material har jag använt kvalitativa semistrukturerade intervjuer som huvudsaklig insamlingsmetod och även hämtat en del förtydligande information från andra dokument och diakonivetenskaplig litteratur/studier. Insamlandet av intervjumaterial har gjorts genom en utforskande, explorativ, ansats med hjälp av en intervjuguide. Den togs fram med frågor kring tre frågeteman med relevans för frågeställningen: det egna förhållandet till bönen, bönelivet i församlingen man är anställd i och bönen ur ett professionsperspektiv. Intervjuguiden innehåller öppna frågor i en struktur som möjliggör att informanten kan påverka vad som återges, se bilaga 1.

Intervjuerna har huvudsakligen genomförts genom enskilda fysiska möten i en lugn miljö med två timmars avsatt tid. Två av intervjuerna har behövts göras via telefon eller Teamslänk, något

⁸⁴ Johannessen, Tufte och Christoffersen. *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Sid 106.

som inverkar på och påverkar uppfattning av mimik och kroppsspråk och ställer andra krav på bl.a. lyhörddhet för tonfall hos intervjuaren.

Jag valde att inte spela in intervjuerna av hänsyn till informanternas integritet då vissa kan uppleva ett obehag att lämna ut information som de sedan inte har kontroll över. Svaren antecknades istället direkt i min studiedator. I anteckningarna nedskrevs inga citat eller ordagranna svar såsom informanten uttryckte sig. Det blev därför viktigt att efter genomförd intervju återge frågor och uppfattade svar i en muntlig sammanställning för att ge informanten möjlighet att ändra, ta tillbaka eller lägga till information. Detta för att säkerställa god kvalitet med vald metod.⁸⁵ Allt material har anonymiserats och genomgående används hen som pronomen.

3.2 Förförståelse

Inom den hermeneutiska traditionen är förförståelse ett centralt begrepp som menar att vi som individer alltid tolkar verkligheten utifrån en på förhand given uppfattning och inte enbart genom våra sinnen.⁸⁶ Förförståelsen utgår från den socialisering vi genomgått och påverkas följaktligen av våra värderingar. Som forskare eller ”tolkare” av materialet utgår jag med andra ord från min egen förförståelse av minnen, upplevelser, känslor och även den kontext jag befinner mig i. Det tolkade resultatet kan därför inte kallas för sanning eller absolut kunskap utan ska ses som en kompletterande vinkel till en större helhet.

Förförståelse medför en intressegrund för det man vill studera. Det är dock viktigt att som forskare vara medveten om sin förförståelse och ändå försöka ha ett så öppet sinne som möjligt genom studieprocessen för att inte missa att upptäcka något nytt i materialet. Utgångspunkten i denna studie har varit min egen förförståelse som församlingsdiakon. I och med detta har jag ett intresse av det forskningsfält som denna studie har tagit avstamp i. Vid de olika intervjutillfällena med diakonerna i denna studie presenterade jag mig själv och arbetet men var noga med att inte dela min egen erfarenhet i ämnet för att inte påverka svaren. Intervjuerna skedde antingen i ett fysiskt möte eller via telefon eller dator på Teams.

⁸⁵ Rolf Ejvegård. *Vetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur AB, 2009. Sid 77.

⁸⁶ Sören Kjörup. *Människovetenskaperna. Problem och traditioner i humanioras vetenskapsteori*. Studentlitteratur AB, Lund 2009. Sid 233.

3.3 Metod för ansats och bearbetning

En abduktiv ansats valdes för att lyfta fram det centrala i intervjumaterialet vilket gett flexibilitet och möjligheten att i en växling justera och förbättra problemformuleringen genom processens gång.⁸⁷ Med abduktiv menas att man som forskare använder sig av sin egen kunskapsram för att hitta strukturer och mönster vilket innebär en större frihet till sin egen förförståelse.

I bearbetningen av intervjumaterialet sorterades först svaren upp och systematiserades i teman för att tydligare ringa in och tydliggöra fokusområden att gå vidare med. Jag valde att använda mig av Kirsti Malteruds systematiska textkondensering som metod för bearbetningen.⁸⁸ Den är tidskrävande men enkel och ger en god översikt av det samlade materialet samtidigt som den hjälper till att sortera fram det relevanta. Sorteringsarbetet började med en genomläsning av allt material för att få en överblick av svarsbilden.

Efter det följde en ny genomläsning där jag använde en penna för att systematiskt ringa in intressanta meningsbärande enheter i teman som jag fann i svaren. Dessa teman kodade jag sedan med hjälp av olika färgmarkeringar och sorterade in i ämnesfält tillsammans med andra element i samma färg – detta tillvägagångssätt kallar Malterud för systematisk dekontextualisering.

Nästa steg innebar att systematisera – kondensera – det kodade enheterna utifrån innehåll. Här föll en del svarsmaterial bort då relevansen sjönk i förhållande till andra enheter. Några teman stod ut som övergripande medan andra kunde delas in i underliggande grupper till dessa. När allt var sorterat fick indelningarna rubriker som fångade innebörden.

Det slutgiltiga valet av teoretiska perspektiv gjordes först efter intervjuerna och sorteringen av materialet var klart. Därefter har materialet från intervjuerna och litteraturen tolkats mot teori genom ett hermeneutiskt tillvägagångssätt där tolkningen av de upptäckta mönstren varit central.⁸⁹ Detta växelspel mellan tolkning av materialet och andra perspektiv har slutligen landat i en generaliserande analys som förhoppningsvis bidrar till ny kunskap kring teori och praxis.⁹⁰

⁸⁷ Mikael Hjerm, Simon Lindgren & Marco Nilsson. *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys*. Malmö: Gleerups Utbildning, 2014. Sid 67.

⁸⁸ Kirsti Malterud. Systematic Text Condensation: A strategy for qualitative analysis. *Scandinavian Journal of Public Health*, 2012, 40. Sid 795–805.

⁸⁹ Torsten Thurén. *Vetenskapsteori för nybörjare*. Liber AB, Solna 2007. Sid 60.

⁹⁰ Johannessen, Tufte och Christoffersen. *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Sid 364.

3.4 Validitet och reliabilitet

Eftersom studiens område ligger nära egna erfarenheter och mitt professionella utövande är jag medveten om att denna förförståelse också kan innebära en risk för subjektiv vinkling både i insamling och i tolkning och sammanställning. Därför har det varit viktigt att ha och utnyttja möjligheten till halvstrukturerade följdfrågor utanför frågeschemat för att säkerställa att jag fångat informantens perspektiv och inte mitt eget. Denna kontroll har gjort att både objektiviteten och validiteten ökat eftersom jag kunnat säkerställa att undersökningen leder till svar på frågorna som ställts. Insamlingen av data är nogra beskriven och likaså har redovisningen av informanternas svar tydliggjorts från mina egna reflektioner som undersökare vilket är en god grund för tillförlitlighet, reliabilitet, i studien. En utmaning är att antalet informanter är få, därför utgick analysarbetet inte utifrån deras variation av kompetens eller bakgrund. Det är istället diakonernas personliga erfarenhet av bön ur ett privat och professionellt perspektiv som varit relevant för studiens resultat. Reliabilitetsgraden i materialet kan, på grund av få intervjuade deltagare, ses som låg samtidigt som den kan ses som hög då överensstämmelsen i det insamlade materialet, svaren från de olika diakonerna, är hög. Dessa skillnader ses som naturliga inom kvalitativa undersökningar.⁹¹ En annan validering rör metoden att sortera det insamlade intervjumaterialet. När allt var systematiserat och bearbetat validerades slutligen allt innehåll mot sitt ursprungliga sammanhang genom en rekontextualisering.

3.5 Forskningsetik

Etik i forskning handlar om hur forskaren behandlar och skyddar berörda informanter och det material som samlas in samt hur forskaren bearbetar och sammanställer materialet på ett tillförlitligt sätt. I arbetet med studien har jag förhållit mig till de forskningsetiska aspekter som är brukligt för masteruppsatser genom både ett genomarbetat upplägg och genomförande samt i ett respektfullt och ärligt förhållande till informanterna.

Diakonerna har i inledningsskedet informerats om studiens syfte med frågan om att medverka, upplysts om att medverkan varit frivillig samt att de under processen när som helst kan återkalla sitt samtycke. De har också försäkrats om att jag som forskare tar ansvar för att deras personuppgifter och svar behandlats/bearbetats och anonymiserats i enlighet med forskningsetiska riktlinjer och att det insamlade nedskrivna materialet är sparad som arbetsanteckningar i min studiedator där inga personuppgifter finns nedskrivna.

⁹¹ Johannessen, Tufte och Christoffersen. *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Sid 229.

3.6 Metodkritik

Avgränsning kring fokusämnena bön och diakoni blev viktigt. Om bön finns mycket skrivet, likaså finns mycket skrivet om diakonens särskilda uppdrag och karitativa fokus – däremot inte mycket om kopplingen mellan de bägge. De olika böneformer som utövas i församlingslivet och genom diakonernas arbete är av så omfattande bredd att en begränsning varit helt nödvändig. Fokus har därför lagts på diakonernas personliga erfarenheter kring bön ur ett karitativt perspektiv vad gäller roll och uppdrag. Svaramaterialet är inte återgivet per informant utan har sorterats efter identifierade gemensamma teman. En uppställning av de individuella redogörelserna blir alltför rörigt för läsaren att följa då den skulle kräva att man hoppar mellan styckena för att kunna följa svaren efter de olika temana. Urvalet av informanter har skett genom kontakter i det nätverk jag har tillgång till som anställd församlingsdiakon i Svenska kyrkan vilket medfört att kvinnor är överrepresenterade i könsfördelningen.

Nackdelen med kvalitativa intervjuer som inte spelas in är att det kan vara svårt att anteckna allt som sägs och få med hur informanten uttrycker sig med pauser och betoningar, risken finns att missa något. För att begränsa nackdelarna var tidsaspekten för intervjuerna viktig då den var väl tilltagen och som gav möjlighet till eventuella korrigeringar och tillägg vid den avslutande sammanfattningen med respondenterna. Detta innebar att mycket tid lades ned på att samla in alla femton intervjuer. Mer tidsbesparande intervjumetoder kunde till exempel ha varit att skicka ut helstrukturerade frågeformulär som diakonerna kunde fått fylla i med egna formuleringar - eller att ha fokusgrupper med flera diakoner istället för individuella kvalitativa intervjuer.

Att hitta ett tydligt teoretiskt perspektiv blev till en början svårt då det insamlade intervjumaterialet blev så omfattningsrikt. Här blev en tematisering viktig för att sortera in svaren i mer övergripande områden som sedan kunde kondenseras ner i analysmetoden till en överblickbar nivå, först därefter valdes teori. Kirsti Malteruds systematiska textkondensering som metod var också den mycket tidskrävande även om det resulterade i en känsla av väl överblickat och bearbetat grundmaterial. Det var första gången jag använde mig av metoden vilket innebar en del omarbetningar som också drog ut på tiden. Att som forskare vara väl förtrogen med de metoder man ska använda är att rekommendera.

4. FORSKNINGSOÖVERSIKT OCH TEORI

Det finns mycket forskat kring vad gäller diakoners uppdrag, likaså finns mycket skrivet om bönen - däremot inte mycket om kopplingen mellan behov av bön, andlig längtan och diakonens praktik, roll och uppdrag. I forskningsöversikten har jag därför valt att lyfta fram verk som ringar in dessa områden. Det här kapitlet tar inledningsvis upp forskning och litteratur som har beröringspunkter med studiens fokus på diakoners roll, uppdrag och arbete samt andlighet och behov. Först några forskningsuppsatser på magister- och masternivå i diakonivetenskap som behandlar diakonens profession och praktik, en bok om diakonins roll i kyrkans organisation, en bok i ämnet hur kyrkan kan möta upp samtidens andliga längtan samt en kortare studie kring bön och andlighet kopplat till diakoners uppdrag.

Sedan följer ett avsnitt med genomgång av det teoretiska sammanhanget. Marianne Rodriguez Nygaard är en norsk forskare som i sin doktorsavhandling undersökt vilken kunskap som uppstår i diakoners komplexa arbetsmiljö. Hennes teori 'Spaces of Possibilities' har jag valt av betydelse eftersom det varit av vikt att finna en teori som är kopplad till praktiska diakoni.

Avslutningsvis sammanfattas studiens avsikt avseende hur den valda teorin kommer att användas i relation till det insamlade materialet.

Avhandlingar, uppsatser och forskningsrapporter har jag funnit dels via bibliotek, genom sökningar på internet i öppna biblioteksbaser som svenska Libris, Digitala Vetenskapliga Arkivet (DiVA-portalen) och via norska ORIA genom VID.

4.1 Forskningsöversikt

Katarina Olofsgårds magisteruppsats "Professionell eller perspektivbärare? Om diakoners yrkesidentitet" undersöker vad som har påverkat diakoners yrkesidentitet och vad som är problematiskt i densamma.⁹² Olofsgård beskriver vilken typ av kompetens som behövs i arbetet och går igenom utmaningar en diakon möter i tjänsten. Här framkommer faktorer som synen på professionalitet inom organisationen men också behov och efterfrågan. Andra faktorer rör diskurser kring genus, klass och makt i den kyrkliga organisationen. Studien visar att diakonens roll i den kyrkliga organisationen är otydlig och sammanfattas med en diskurs kring vem som tjänar på den otydligheten.

⁹² Katarina Olofsgård. *Professionell eller perspektivbärare? Om diakoners yrkesidentitet*. Sid 28.

Eva-Mari Karlsson Kempis masteruppsats ”Att främja diakonala innovationer - om ledarskap, diakoni och diakonat” studerar hur ett diakonalt ledarskap ser ut i förhållande till diakonens möjligheter att utveckla nya arbetsformer.⁹³ Studien visar på flera varianter av ledarskap som främjar diakonal utveckling och nya arbetsformer men lyfter också att delandet vidare av bra arbetsformer och innovationer inte sprids inom organisationen.

”Diakonins kyrka. Teologi, kön och omsorgens utmattning” av prästen och professorn i kyrkovetenskap Ninna Edgardh, analyseras diakonin ställning i Svenska kyrkan och för fram begreppet ’Diakonins kyrka’ som beteckning för en kyrka som bejakar omsorg och sårbarhet och möter upp med en mängd olika omsorgstjänster.⁹⁴ Edgardh lyfter i boken att möjligheterna till utveckling ligger i att tydligare integrera diakoni som en teologisk praktik - och därmed tolka diakonatet som ett teologiskt ämbete.

I boken ”*Eksistensielle begreper i helse- og sosialfaglig praksis*” av Linda Rykkje og Anne Austad lyfts begreppen andlig och existentiell välfärd. Författarna undersöker hur begreppet existentiell kan förstås och vad begreppen kan innebära för olika fack- och vetenskapstraditioner. Ambitionen med boken är att knyta samman empirisk forskning med teoretiska existentiella begrepp och praktik.⁹⁵

”Helgelsens filosofi - om andlig träning i Luthersk tradition” av biskop Karin Johannesson undersöker andlig träning i förhållande till en Luthersk tradition. I det avslutande kapitlet ”Luther och samtidens intresse för andlig träning - en avslutning” ger hon ett bidrag för pastoralteologiska reflektioner och betonar att ”En människas andliga liv levs alltid i och är kontinuerligt beroende av den kristna gemenskapen. Det är förknippat med sakramenten och det tillväxer i en gemensam språklig praktik som innehåller bön och förkunnelse.”⁹⁶

I ”Andlighet som resurs i diakonens arbete” undersöker Hanna Byskata andlighet i förhållande till diakoni med syfte att beskriva andlighetens betydelse för diakonens arbete. Här visas på andligheten som resurs men också som kompetens i diakonens olika roller i mötet med människor och på bönen som redskap för att tydliggöra samarbetet med Gud.⁹⁷

⁹³ Eva-Mari Karlsson Kempis. *Att främja diakonala innovationer - om ledarskap, diakoni och diakonat*. Masteruppsats i diakoni. Oslo: VID Vitenskapelige Høgskole, 2018. Sid 33.

⁹⁴ Ninna Edgardh. *Diakonins kyrka. Teologi, kön och omsorgens utmattning*. Stockholm: Verbum AB, 2019.

⁹⁵ Rykkje og Austad. *Eksistensielle begreper i helse- og sosialfaglig praksis*.

⁹⁶ Johannesson. *Helgelsens filosofi. Om andlig träning i Luthersk tradition*.

⁹⁷ Hanna Byskata. *Andlighet som resurs*. Examensarbete för socionom (YH)-examen vid Yrkeshögskolan Novia, Vasa, Finland. 2011. Sid 16.

4.2 Space of Possibilities

I sin avhandling "Caring to Know or Knowing to Care? Knowledge Creation and Care in Deacons' Professional Practice in the Church of Norway" fokuserar författaren Marianne Rodriguez Nygaard på det kunskapande fältet i och kring diakoners arbete utifrån frågan: "What characterises deacons' professional knowledge creation and care in the Church of Norway?".⁹⁸ Författaren bygger sin avhandling utifrån ett sociokulturellt teoretiskt ramverk kring diakonivetenskap som tar avstamp i teologen Kjell Nordstokkes diakonisyn där han framhåller dess två grundläggande kunskapsaxlar: den första rör praktiken eller det faktiska hantverket i diakonalt arbete, den andra den teoretiska axeln mellan teologisk och empirisk kunskap.⁹⁹ Det diakonivetenskapliga fältet menar han rör sig mellan dessa axlar då det praktiska fältet är komplext i sin karaktär.

Marianne Rodriguez Nygaards avhandling är indelad i tre artiklar som var och en svarar på en underfråga i studien. Jag har valt den tredje artikeln som utgångspunkt för materialet kopplat till den teoretiska analysen i den här uppsatsen.¹⁰⁰ Underfrågan som artikeln undersöker lyder: "What characterises the modes of tool-mediated knowledge that are established in the deacons' interactions with the participants?".¹⁰¹ I artikeln beskrivs den systemteoretiska och dynamiskt interagerande modell, "Space of Possibilities" (möjligheternas rum), som uppstår i diakonernas arbetsfält när de använder sina "Hybrid tools" (kunskapsverktyg) i ett samspel mellan modellens tre lägen "Mode of recognition-challenge/expand possibilities" (erkännande-utmanande/utvecklande läge), "Mode of proximity-periphery" (läge av närhet-periferi) och "Mode of being-becoming" (läge av varande-blivande), se figur 4.

I sin empiriska observationsstudie utforskar Rodriguez Nygaard genom ett sociokulturellt kunskapsteoretiskt tillvägagångssätt vad som händer i interaktionen mellan en diakon och deltagare utifrån ett fokus på de konceptuella och materiella verktyg/kunskap som här används. Författaren beskriver processen som en "triologisk" dynamisk relation som möjliggör ett analytiskt fokus på verktygen som används: vilka verktygen är, vad de förmedlar samt vad som kännetecknar mönstren som framkommer i bruket av dessa. Modellens tre verktygsdimensioner kan förstås som förhållningssätt eller perspektiv, det vill säga sätt att tänka:

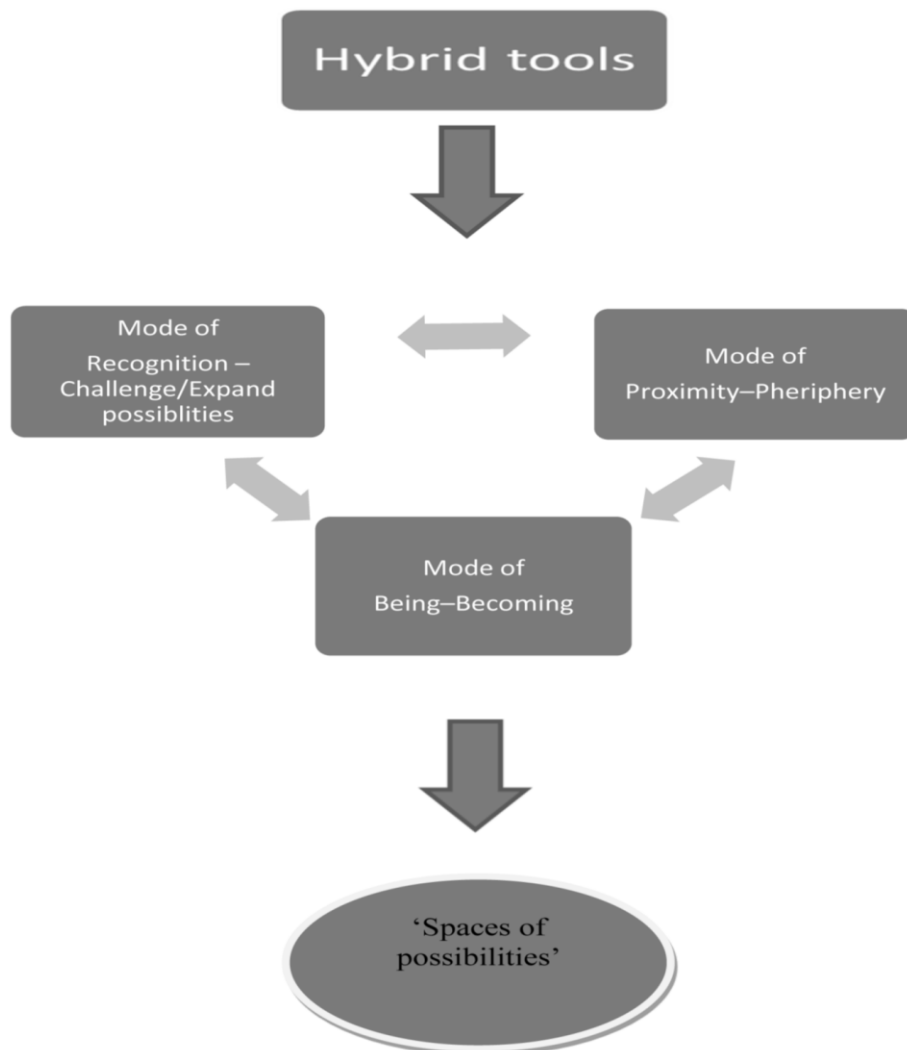
⁹⁸ Rodriguez Nygaard, M. *Caring to Know or Knowing to Care? Knowledge Creation and Care in Deacons' Professional Practice in the Church of Norway*. Diss., MF Norwegian School of Theology, Religion and Society. Oslo 2015.

⁹⁹ Ibid, sid 21.

¹⁰⁰ Rodriguez Nygaard, M. *Modes of deacons' professional knowledge —facilitation of the 'Space of Possibilities'*. *Diakonia. Journal for the Study of Christian Social Practice*, Issue 2, 2014.

¹⁰¹ Ibid, sid 3.

1. "Mode of Recognition-Challenge/Expand possibilities". Här handlar det om att finna väg för att ta in situationen och uttryckligen bekräfta/erkänna läget för att därefter utmana och expandera det handlingsutrymme som uppstår. Det viktiga här för diakonen är samspelet i balansgången mellan erkännandet och vägen vidare så att det inte kränker integritet och försvårar möjligheterna. Här pekar Nygaard på vikten av en lyhördhet för situationen hos den aktiva diakonen.
2. "Mode of Being-Becoming". Här handlar det om vikten av att vara närvarande i situationen men också en relationsprocess för att möta och känna in möjligheterna till en utvecklingspotential i att bli något mer.
3. "Mode of Proximity-Pheriphery". Här handlar det om inkludering av det som befinner sig utanför - att genom diakonin underlätta rörelsen från periferin in mot centrum.

Figur 4, Marianne Rodriguez Nygaards modell "Space of Possibilities"

Författaren lyfter att den diakonala praktikens skiftande utmaningar innebär att diakoner ofta verkar i miljöer som är tvärvetenskapliga vilket innebär att de får rollen av gå över gränserna och verka som brobyggare mellan olika perspektiv. I sin teorigenomgång tar Rodriguez Nygaard fasta på Kvaales resonemang om en förskjutning i definitionen av kunskap som ett faktabegrepp till en social konstruktion av verkligheten och utvecklar här kunskapsperspektivet till att omfatta en kontextualiserad kunskap, det vill säga kunskap som uppstår i ett samspel mellan olika aktörer.¹⁰² Det diakonala användandet och samspelet mellan dessa tre förhållningssätt resulterar i att ett nytt rum skapas - ett "Space of Possibilities" (möjligheternas utrymme) som öppnar upp för förståelse och förvandling och som leder till egna verktyg för individen att använda för att förändra sin tillvaro. Det är i detta det diakonala handlingens rum som diakoni utövas menar Rodriguez Nygaard.

4.3 Sammanfattning

Det här kapitlet har berört forskningsområden som man möter i diakonens roll och uppdrag och i diakonal praxis. I forskningsöversikten har valda verk presenterats som rör diakoners uppdrag och praktik och sist har den valda teorimodellen "Spaces of Possibilities" som är kopplad till praktiktäna diakoni redovisats. Användningen av modellen utforskas av författaren Rodriguez Nygaard genom fallstudier av diakoner i arbete. I den här studien använder jag modellen för att analysera det insamlade intervju materialet kring en annan aspekt av diakonal praktik – nämligen till diakoners förhållande till bön, hur de möter och arbetar med behovet av bön i församlingen, hur de förstår bön i relation till andra karitativa arbetsuppgifter och vad bön och bedjande i sin tur har för inverkan på deras arbete.

¹⁰² Rodriguez Nygaard, M. Caring to Know or Knowing to Care? Knowledge Creation and Care in Deacons' Professional Practice in the Church of Norway. Sid 43.

5. PRESENTATION AV RESULTAT FRÅN DE KVALITATIVA INTERVJUERNA

I det här kapitlet följer svaren från intervjuerna med diakonerna. Resultatet som presenteras bedöms relevant för och relaterar till den här studiens syfte och huvudsakliga frågeställning:

- Vilken roll har bönen i diakonens karitativa arbete – och vilket uppdrag har diakonen i förhållande till bön?

Intervjuguiden var uppdelad efter tre teman kring:

1. Diakonens personliga relation till bön
2. Bönelivet på arbetsplatsen
3. Bönen som praktik i ett professionsperspektiv

Under bearbetningen av intervjuerna sorterades materialet först ut under de tre teman som intervjuguiden utgick från. Efter det sorterades och systematiserades alla svar in i underkategorier till varje tema. Under den processen blev det tydligt att ytterligare ett tema behövde få komma fram genom intervjusvaren: det som skaver i och kring bön – därför lades ett fjärde tema till med rubriken ”Det som skaver”. Nedan följer resultaten redovisade utifrån de fyra sammanställda temana. Svaren är anonymiserade och genomgående används hen som pronomen.

5.1 Diakonens personliga relation till bön

”Hur skulle du beskriva vad bön är och vad bön betyder för dig?” Så löd den första öppna frågeställningen. Svaren kan tyckas givna i perspektivet frågor ställda till en vigd diakon i tjänst i Svenska kyrkan: ”Det borde jag ju veta.” som en diakon svarade. Ändå infinner sig en tvekan i formuleringarna hos många av dem: ”Finns det ett rätt svar eller är tolkningen fri?” som en annan diakon frågade. Intervjuerna tar sakta fart lite prövande, utforskande kring börens betydelse och roll för den enskilde diakonen. Det här avsnittet återspeglar svaren sorterade under följande underrubriker: Den personliga betydelsen, Relationen till Gud och Tankar om börens kraft.

5.1.1 Den personliga betydelsen

En av diakonerna öppnar med att berätta att bönen för hen är en stor känsla av kärlek men ändå lite svår att formulera. Mötet i bönen beskriver hen som relationen mellan ett barn och en förälder, ett möte med en kärleksfull vuxen som speglar trygghet och som skapar tillit men

också en vilja att man kan komma till Gud och berätta allt. Genom en annan diakon beskrivs bönen mer i ord av karaktären ett samtal eller dialog. Hen lyfter en trygghet och kravlöshet i att kunna anförtro sig utan att förställa sig och komma med de känslor som råder i nuet.

Det kan vara svårt att sätta ord på upplevelsen av bön, en diakon menar att för hen som liten var reflektionen kring bön inte så medveten utan kändes mer som en realitet i livet. Hen börjar med spannet mellan barnaårens upplevda böneplikt med kvällsbönen, till nuets upplevelse av den som oumbärliga samtal som bär genom dagen och egentligen aldrig upphör, enligt hen. Plikt för barnet på så vis att hen som liten fått det förmanats att börens fokus var endast att be för andra, men inte att bönen skulle utgå eller förankras i hen själv eller att det var viktigt att utveckla den egna relationen till Gud menar hen. Bönerna i sig var mer ett rabblande som skulle klaras av och där hen härmade mamman. I takt med att gudsrelationen förändrades med åren, skiftade bönen innebörd till att bli ett självklart samtal, ibland ett verktyg för att lindra livsångesten men ofta en kortare kommunikation i bara en känsla, ett tack eller ett förlåt.

En annan diakon menar att definitionen är enkel – hens kommunikation med Gud blir det korta svaret, men utvecklar sedan tankarna kring att hamna i samtalet som kommunikationsform: bönen som ett inre samtal med skaparen, den allvetande som hen inte behöver förställa sig inför utan kan komma till helt naket och ärligt om allt. Hen beskriver samtalsformen till att likna ett trepartssamtal mellan Gud, personens inre och personen själv som får karaktären av ett tydligt självavårdande perspektiv. Bön och samtal menar hen hänger ihop på ett särskilt sätt och förutsätter en äkthet hos den som ber och förklarar vikten av att själv vara genuin och i linje med både kraft, själ och förstånd. Bönen, berättar hen, är i sig ett sökande efter sanning: erfarenhetsmässig, gudomlig och känslomässig.

Någon berättar att hens personliga böneliv utgår från söndagens mässa, det är den regelbundna rutinen som fungerar. I vardagen har hen sökt efter mer formella strukturer för den dagliga bönen men det går bara ett tag. Punktinsatser som fördjupande retreat och meditation är andra uppskattade böneformer menar hen som kompletterar vardagen och förutom det så lyfter hen det inre samtalet med Gud som ett pågående ”kalibrerande” arbete för att inte tappa riktning eller mål i relationen.

Bön som tyst dialog är det också flera som svarar. Hur man ber lärde sig flera av diakonerna först i konfirmationsundervisningen och det var även där som det berättades om bönen som ett inre samtal med Gud. Dialog på så vis att man upplever att tystnaden talar tillbaka. Här lyfts den personliga tilliten i den inre erfarenheten att Gud verkligen är där, hör och svarar – om än genom tystnad. Och hjärtats tysta samtal är det också flera som svarar och ser bönen som en

väg att stilla sig, få sina tankar och känslor att landa. Här berättas om viktiga böcker som öppnat för vägar till bön och olika övningar i det här perspektivet som fåtts genom Svenska kyrkans olika andliga aktiviteter – som pilgrimsvandringar, retreatter och djupmeditation.

Bön kan vara så många ting menar flera av dem och nämner förutom samtal även att tända ett ljus, att arbeta med bilder och symboler, att fysiskt utföra korstecknet eller ligga platt på golvet med utsträckta armar, att sjunga, dansa, vandra och andas. Någon lyfter den mänskliga handlingen som bön i sig självt – från betraktandet till tanken till utförandet – en medveten skapande kedja. Musik och sång som förvandlande kraft när den utförs med andra menar flera är en viktig aspekt på bön och kanske en lågröskelaktivitet i jämförelse med att aktivt medverka i talad bön i gudstjänsten.

En diakon berättar om sitt personliga böneliv där grunden ligger i söndagsgudstjänster och andra naturliga sammanhang som omgärdar livets högtider som dop och vigslar och begravning t.ex. hen delar en bild om börens väg som dels inåt mot centrum och utåt mot det yttre livet. För att stärka den utåtgående pilen försöker hen odla olika dygder för att bli ett bättre verktyg som medmänniska. Bön och meditation och läsning av andlig litteratur använder hen för att söka centrum. Hen lyfter också relationen med änglarna och Gud i Bibeln där nästan alla möten med Gud är just möten med änglar. Hen berättar att hen numer strävar efter att utveckla en relation med änglarna och kan tänka sig ett böneliv utan den andliga tråden.

Bönen är ett självklart uttryck för hens tro menar någon, central som del av dagens rytm och alldeles nödvändig för det andliga livet. I det här perspektivet upplever hen bönen som uttrycksform för religionens själ som med en kraft och vilja skapar dialog med hens egen själ. På så vis blir bönen ett själarnas möte och tar sig uttryck på många sätt, i tystnad eller tankar eller i ord men även i handling. Hen är intresserad av kristen mystik och menar att det varit den viktigaste ingången till att förstå och använda bönen i hens eget liv.

Bön som relation är det flera som lyfter och en diakon beskriver bön för hen som en relation mellan två parter där själva växelspelet i relationen får dimension av bön. Det kan ta sig uttryck i olika former av aktiviteter och handlingar och behöver inte nödvändigtvis vara ett samtal menar hen: bönen är både själva relationen och det som den leder till för stunden som till exempel en konkret gärning genom att hjälpa med mat eller fylla i en blankett. Perspektivet på bön är en konsekvens av hens diakonisyn och gudssyn – allt hänger ihop i en helig helhet avslutar hen.

Allt är en bön menar någon: tankarna, livet, handlingarna, önskingarna, känslorna, relationerna, andningen – och berättar om en inre vetskap hos hen att bön är själva livspulsen. Hen menar att själva livet och människan är en bön i rörelse. Hur den vetskapen uppstod vet hen inte mer än att den funnits där jämt men lyfter att det borde finnas en teologisk grund om man letar såklart. Hen har inte själv haft något behov av att fördjupa sig teologiskt utan lutar sig mot den egna gudsrelationen. Hen lyfter också vikten av att vara fullständigt närvarande och medveten i riktningen av sina känslor och tankar och lyssnande under bönen – den erfarenheten menar hen är grundläggande som ambition för all rörelse i hens liv.

En av diakonerna menar att diakoni för hen – dimensionen och handlingarna – är själva bönen. Hen utgår från bibelordet i Matteus 25:40 ”Sannerligen, vad ni har gjort för någon av dessa minsta som är mina bröder, det har ni gjort för mig.” i sin tolkning av bön i det här perspektivet. Gud är överallt menar hen, i både den som behöver hjälp, i den som bistår med hjälp och i själva handlingen däremellan.

Sammanfattningsvis berör diakonernas svar viktiga aspekter från gudsrelation, dialog, själavård och inre ro till konkreta böner och handling som bön, rutiner, andlig litteratur och änglar.

5.1.2 Relationen till Gud

Bönens riktning är till Gud, den tolkningen återfinns i de flesta av diakonernas svar. Att Gud finns är inte någon tveksam till, men vem eller vad är Gud för dem? Här blir svaren mer resonerande och inte så tydliga. Gudsrelationen lyfts som mycket viktigt av flera diakonerna, värdefull men också komplicerad att tala om och beskriva. Några undrar om det ens är viktigt att försöka beskriva gudsrelationen, det viktiga menar man är att den känns, på så vis finns den ju tydligt. Men hur vill de då förklara känslan?

Gudsrelationen har alltid funnits där som en klangbotten i hens egna liv, berättar en av diakonerna. Den har varit självklar på ett svårförklarligt sätt, som en grundton, men det var inte förrän i konfirmationsläsningen som hen anat att det förmodligen var vad andra kallade Gud. Innan dess hade Gudsordet stått för något obegripligt och som ingen förklarar eller talat högt om. Bilden av Gud är inte tydlig men relationen till Gud desto mer självklar, menar en annan. Hen funderade länge på varför den relationen ens fanns, om behovet av den låg i hens egna längtan efter trygghet eller tillhörighet och hade uppkommit som svar på det. Hur vissheten om Guds närvaro i hens liv uppkom minns hen inte, bara att det var som en naturlig och kännbar

dimension. Som en förälder som inte finns fysiskt närvarande men som man ändå har en inre relation till.

En vanlig bild är den av Gud som förälder – den lyfter alla diakonerna som dessutom en vanlig förklaringsmodell i mötet med församlingsbor. Men kanske är den inte längre så användbar menar en diakon och iakttar att den andliga längtan i vår tid inte söker en förälder utan kanske mer en väg.

En annan diakon berättar att för hen så visar sig Gud hela tiden – genom det vackra hen ser omkring sig i naturen eller genom medmänniskors engagemang och olika insatser. Den gudsbilden upplever hen som både sökande och vägvisande på så vis att den söker hens intresse och vill bli sedd. Och hen berättar vidare att det var först under utbildningen till diakon som hen förstod att det är en vanlig Gudsbild även för andra, den att Gud visar sig genom ting som fångar vår uppmärksamhet. Andra vittnar om samma uppfattning men menar att även det hemska och negativa som berör oss visar på Guds önskan att få kontakt och skapa medvetenhet om vårt uppdrag som medmänniskor för att åstadkomma förändring.

Att vi är skapade till Guds avbild är nog inte att tolka bokstavligt lyfts av en diakon som menar att det kanske syftar till att vi människor mer har en tänkande och kännande dimension som samspelar med det liv vi rör oss i - genom det blir vi på så vis medskapare, tänker hen. En annan diakon delar att hen uppfattar Gud som varats ursprung, det som är, skaparen av allt och bortanför tid och rum som vi människor förstår det.

I Johannesevangeliet 1:14 står: ”Ordet blev människa”. Vad Gud gör berättas ingående i Bibeln och framförallt i berättelserna om Jesus där Gud visar sig i mänsklig gestalt. Några av diakonerna berättar att kunskapen om hans liv och gärningar varit den viktigaste vändpunkten i deras religiositet. Det som lyfts gemensamt är igenkänningen ur så många aspekter på möten och situationer i Bibeln, den goda ledaren som han representerar i olika konflikter och undervisningen han delar i de många berättelserna gör det lätt att ta till sig en helhet som blir värdefull och som skapar relation.

Det går inte att förklara Gud eller ens gudsbild och det är precis som det ska vara, menar flera av diakonerna. En av dem förklarar vidare att det finns en poäng att det obeskrivliga förblir oformulerat av oss människor, samtidigt är det nödvändigt att kunna beskriva själva relationen till Gud för att kunna dela tro och liv med andra och då kan det lätt låta lite flummigt eller rentav motsägelsefullt om man som anställda i församling har spretande beskrivningar, utvecklar hen. Kanske kan man skilja på vad Gud är och vad Gud *gör* undrar någon och kommer sedan fram

till att ja, den frågan är lättare att närma sig för hen själv: Guds kraft och inverkan i det liv vi människor lever.

Sammanfattningsvis berör diakonernas svar viktiga aspekter från att relationen till Gud är självklar som en inre vetskap, likställs med relationen till en förälder, att den är osynlig men ändå erfarbar i livet om kring - till aspekter som att Gud söker kontakt, om människan som medskapare och om Jesus som relevant förebild i det egna livet.

5.1.3 Tankar om bödens kraft

Bödens kraft återkommer många av diakonerna till. Vad gör då bönen, kan det beskrivas? Ja här lyfter de två tydliga ingångar till processen. Dels bedjandet som kraft – upplevelsen i att formulera sig, uttrycka och rikta sin bön – dessa moment är både själavårdande och läkande menar man. Dels pekar man på den personliga erfarenheten av bönesvar som upplevs som en kraftkälla och är både hoppingivande och bekräftande.

Bedjandet som kraft

Flera av diakonerna tycker att det är viktigt att tänka igenom vad bön egentligen innebär i det egna perspektivet för att inte hamna i en, som någon uttrycker, slarvig och sekulär uppfattning om bön som en begäran om hjälp utkastad i det tysta okända. Att sätta ord på vad ens bedjande handlar om är en viktig aspekt på självkänedom i den inre andliga mognaden och växten, menar en – det måste få börja med individen själv, den egna relationen. När bönen får ta plats som dimension öppnas också en medvetenhet om dess kraft, berättar en annan.

En diakon berättar om den egna erfarenheten av bedjandet som en ventil för att släppa iväg ångest och oro. Och bedjandet blir i det perspektivet en form av kapitulation menar en av diakonerna, t.ex. när man inte längre mäktar med att hantera en situation på egen hand. Som förklarande exempel speglas första steget i Anonyma Alkoholisters 12 steg där insikten om det egna misslyckandet och maktlösheten är avgörande för en läkande väg framåt. Kapitulationen skänker sinnesro, ett ord som många av diakonerna sätter samman med den här kraften.

Ett överlåtande i tillit, säger en annan och berättar om kraften och friden som kommer med tilliten. Här ligger en själavårdande aspekt menar hen och berättar att just tillitsdimensionen varit viktig att utforska och utveckla medvetet inom hen själv. Stegen dit har varit daglig inre överlåtelse som resulterat i en känsla av omfamnande kraft.

Ett annat perspektiv som lyfts är kraften i att få formulera sin bön i ord eller bild som en omsorgsfull medvetandegörande kommunikativ handling där både avsändare och mottagare vävs in i förståelsen. Att som människa be till Gud är att erkänna både relationen och positionen som beroende av den här gemenskapen där nyckeln är den egna uppriktigheten och med den fungerar bedjandet som en alkemisk process och hjälper till med en inre förvandling och utveckling, tänker hen.

Perspektivet på den diakonala utförda handlingen som ett aktivt bedjande är flera inne på. Att få göra något meningsfullt som svar på nöd och behov, bidra med sin person och kompetens, är en starkt förvandlande kraft menar en av diakonerna som hänvisar till volontärbetet i Svenska kyrkan – även om man inte talar om det som en bön menar hen att ytterst sett kan man se det så. Någon är osäker på om man kan utvidga bedjandet till att omfatta även handlingar men resonerar fram och tillbaka tills hen landar i att det absolut kan tolkas så – och på så vis blir också all diakoni bön och vice versa. Det viktiga, menar hen, är att det är angeläget och på allvar med medmänniskan i fokus – då blir allt gemenskapande relevant i förhållande till bön.

Ordens betydelse kommer upp i intervju svaren i perspektiven och här är många överens om kraften i olika böners formuleringar och hur det talar till oss på olika sätt. En del menar att vissa böner följer dem dagligen och blivit del av deras liv och vardag. Några böner som en del av diakonerna särskilt vill lyfta i det här perspektivet bifogas som appendix i slutet av studien.

Utöver de formulerade orden framhävs också den medvetna tystnaden som till viktig, till exempel i Jesusbönen, den inre bönen eller hjärtats bön – en form av bön där man stillar sig i tystnad i perspektivet att komma till djupet av källan för kraft. Tystnad ska inte förväxlas med tomhet, menar en av diakonerna – här finns en förmedlande dimension som är svår att förklara men tydligt kan erfaras menar hen.

Sammanfattningsvis berör diakonernas svar kring bedjandet som kraft viktiga aspekter som inre andlig mognad och växt, kapitulationens överlåtande själavård, den medvetandegörande formuleringsprocessen, tystnaden och stillandets möjligheter och så den diakonala handlingen som bön i sig.

Bönesvar som kraft

All kommunikation handlar om en tvåvägsriktning kring det som lyfts. Och vad som kan benämnas som bönesvar och vad det kan betyda ger diakonerna lite olika perspektiv på. En menar att det inte går att svara enkelt på den frågan eftersom bön handlar om så olika saker för

olika människor. För den som längtar efter att få hjälpa till och bidra kan ett volontäruppdrag vara ett bönesvar, någon erfar en konkret händelseutveckling som svar och andra en känslomässig förändring. Några av dem delar en mer ingående personlig erfarenhet av bönesvar.

Ett exempel kommer från en diakon som under en period bad intensivt för en person som riskerade dödsstraff. Hen berättar att personens öde hade gjort ont i hjärtat och känts som en direkt uppmaning till hen att hjälpa genom att be för denne. Hen gick helhjärtat in för uppdraget och bad länge och intensivt ända till en natt när hen hörde en röst som tydligt sa att nu behövde hen inte längre bära personen i bön, den (rösten) skulle ta över och bära vidare.

Ett annat exempel handlar om en diakon som berättar om sin upplevelse i en situation på liv och död och när den egna gränslösheten och ett beroende blev övermäktig. I kapitulationen och överlämnandet till Gud kom då ett bönesvar med ljus och värme och med en röst som sa att allt skulle bli bra. Det var en mystik upplevelse som förändrade livet i grunden, menar hen.

Flera av diakonerna nämner reflektionens betydelse för att bli medvetna om bönesvaren i ens liv. Någon nämner en inre frid och lugn som del av bönesvaret – att Gud upplevs närvarande och lyssnande. En annan att känslan av hopp inte är något man kan prestera själv utan är en gåva och form av bönesvar. En diakon uttrycker att bönesvar tillhör det mystiska i tillvaron och inte alltid kommer i en form vi förväntar oss och kan tolka eller förstå och ställer motfrågan: ”Behöver vi förstå?”. Inte alla bönesvar är tydliga eller självklara – många menar att de i backspegeln insett att händelser eller förändringar i deras liv varit ett bönesvar eftersom de inte förväntade sig just den utvecklingen när behovet lyftes i bön.

Den samlade erfarenheten bland de intervjuade diakonerna är att bönesvar är verkligt och kraftfullt i vilken form den än kommer och när man utvecklat sin förmåga att känna igen dem blir de en del av ens yttre och inre känslomässiga erfarenhet som fördjupar trons omfång och den egna gudsrelationen.

5.1.4 Sammanfattning

Det här temat samlade svaren sorterade under följande underrubriker: Den personliga betydelsen, Relationen till Gud och Tankar om bödens kraft. Inringandet av de tre fälten berörde allt från det lilla barnets första upplevelse till den vuxna anställda diakonens vardag och speglade såväl det personliga i förhållandet till Gud som i uppfattningen om bön som fenomen, verktyg, diakonal handling och konkret erfarenhet.

Vad gäller den personliga betydelsen av bön är intervju svaren samstämmiga – diakonerna har en stark uppfattning om och erfarenhet av att bödens roll och bedjandet i sig är en nyckel till tro och av stor vikt för det egna livet såväl det inre som det yttre.

I materialet finns också många aspekter på relationen till Gud. Det som särskilt framträder är dels att alla diakonerna lyfter att de finner det av stor vikt av att utforska gudsrelationen genom bön för egen inre växt, dels det gemensamma att de alla erfarit en gudsrelation hela sina liv. När det kommer till bönesvar som kommunikationsmedel och kraftkälla är svaren också samstämmiga - erfarenheten av att bönerna alltid besvaras och att lära sig känna igen bönesvar känner man är viktigt för att både utveckla den egna gudsrelationen som för att växa i tro.

Att få definiera och formulera sin relation till bön återkopplade alla diakonerna som en både viktig och tacksam reflektion att göra och något de sällan gör medvetet eller ens någonsin i privata eller yrkesrelaterade sammanhang. Sammantaget framstår omsorgen kring den personliga relationen som den tydliga gemensamma nämnaren i svaren. En erfarenhet kring relationen många av dem menade var värdefull att ta med sig vidare i yrket för ett fördjupat fokus i mötet med den enskilda men också i verksamhet.

5.2 Bönelivet på arbetsplatsen

Den andra öppna frågeställningen löd: ”Hur skulle du beskriva bönelivet i det sammanhang där du arbetar?” Svaren spänner över ett brett område och efter sortering sammanställdes följande underrubriker i detta tema: Söndagarna och Bönelivet i arbetslaget.

5.2.1 Söndagarna

De flesta av de intervjuade diakonerna berättar att det i deras församlingar erbjuds minst två söndagsgudstjänster i respektive pastoralt område. En del av dem arbetar i sammanhang som samlar många deltagare på söndagarna, några i församlingar som firar med färre än tio. Bönegemenskapen med söndagarna som huvudsaklig gudstjänstfirande dag och dess betydelse, vare sig det är högmässa eller söndagsgudstjänst, berör diakonerna lite olika i deras tjänster. Här har jag delat upp svaren i två stycken: det ena som berör dem som svarat att de inte arbetar då och det andra där diakonerna svarat att de arbetar ibland eller mer regelbundet på söndagarna: Reflektioner utifrån lediga söndagar respektive Reflektioner utifrån söndagar i tjänst.

Reflektioner utifrån lediga söndagar

Merparten av diakonerna uppger att de inte arbetar på söndagar. Det ingår inte i deras tjänster och efterfrågas inte heller av deras arbetslag, därför är det flera av dem som har svårt att beskriva söndagarnas betydelse för bönelivet där de arbetar ur ett konkret arbetslivsperspektiv. Däremot berättar några att söndagsgudstjänsterna på arbetsplatsen ändå upplevs så viktiga för deras personliga böneliv och arbetssituation att de väljer att regelbundet delta i sin ”tjänsteförsamling” fast de inte bor i samma område. Att ha firat söndagen tillsammans med församlingsbor och prästkollegor skapar en trygghet och grund i relationerna som är viktig för arbetet veckan som kommer, menar de.

I den här gruppen finns andra som berättar att de hellre firar söndagarna där de själva bor eller i annan församling eftersom, som det uttrycks av flera, det ibland behövs distans till det sammanhang man står i som anställd och ibland som församlingsbo. Några menar att bönelivet för dem inte är viktigt som lokal gemenskap. En berättar att hen väljer söndagsgudstjänst utifrån predikant eller musikprogram. Större helger firas av merparten i hemförsamlingen men flertalet söndagar under kyrkoåret rör flera sig över församlingsgränserna.

En annan uppger att hen inte skulle vilja arbeta på söndagarna, att hen visserligen är vigd i liturgiska kläder men inte är utbildad för att medverka liturgiskt eller känner sig förtrogen med att leda bön i gudstjänsten även på annat sätt. En diakon berättar att hen inte firar regelbundet på söndagar alls, endast vid högtider och då där hen arbetar. Hen tror att hen är som de flesta andra församlingsbor när det gäller det och att fira högtiderna blir den upprätthållande bönegemenskapen som hen upplever viktig. En annan diakon menar att söndagen överhuvudtaget inte är viktig att delta i för hen när det gäller hens professionella böneliv och berättar att de lediga helgerna fyller en viktig funktion just för att de är ”lediga” och blir viktiga pauser som bryter av jobbet – bönegemenskapen som utgår från vardagens verksamhet menar hen räcker.

Sammanfattningsvis berör svaren från diakonerna som inte arbetar på söndagarna viktiga aspekter på behovet och rutinen av att ändå utgå från söndagen i sitt böneliv för egen del.

Reflektioner utifrån söndagar i tjänst

Gemensamt i svaren från den här gruppen är att de alla upplever medverkan i söndagsgudstjänsten som grundläggande och självklar för bönelivet där de arbetar – att utgå

från söndagens bibeltexter, dela överlåtelse och frid och måltid tillsammans skapar en grundton för arbetsveckan som kommer både som arbetslag och församling menar de.

Av de diakoner som uppger att de regelbundet tjänstgör på söndagar arbetar en del varannan helg, någon tre av fyra helger. Orsaken till att de som diakoner är i tjänst varierar och inte alltid uttalad, framförallt verkar inte någon tydlig teologisk motivering finnas till att en diakon medverkar i gudstjänsten på deras arbetsplatser.

Några återger att de leder söndagsgudstjänster på egen hand och bland dem berättar någon att den här ordningen kommit sig av prästbrist i kollegiet och att det inte bara är diakoner som får gå in som gudstjänstledare, även andra kollegor eller församlingsbor. En annan berättar att dennes kyrkoherde delegerat prästerna att hålla i söndagarnas högmässor och diakonerna i övriga söndagsgudstjänster för att få en spridning i kollegiet och underlätta schemaläggningen. Det är uppdelningar som inte motiverats teologiskt eller understötts på annat sätt än med begreppet ”bemyndigat medarbetarskap” som några återger. Flera berättar att förberedelserna har hämtats ur en förenklad agenda med hjälp av kyrkohandboken eller förarbetats av kyrkoherde. Få har en teologisk gemenskap i form av gudstjänstmöten i arbetslagen, när gudstjänster planeras är logistiken i fokus och inte teologin menar man.

En av diakonerna berättar att deras kyrkoherde alltid schemalägger en präst och en diakon i alla gudstjänster, vardag som helg – och också samlar till regelbundna teologiska samlingar för alla vigda i kollegiet. Det skapar både kollegial trygghet och gemenskap som hen menar smittar av sig på resten av arbetet i församlingen. Här har man också kommit överens om en gemensam ambition i verksamhetsarbetet att leva i kyrkoårets texter i all verksamhet vilket gett en känsla av levande bönegemenskap över veckan.

Sammanfattningsvis framgår det tydligt hur viktig den här gruppen diakoner upplever det gemensamma gudstjänstfirandet på söndagarna är för att känna gemenskap i uppdraget på arbetsplatsen, men också att det saknas teologisk tydlighet och riktlinjer kring uppdraget att medverka som diakon.

5.2.2 Bönelivet i arbetslaget

Svaren när de berättar om sina respektive arbetsförhållanden visar att en bönegemenskap i arbetslagen inte är självklar. Bön i arbetslaget lyfter några få som rutin, fler som en längtan – här verkar det variera stort. Någon har endast morgonmessa en av vardagarna i församlingen, sen inga fler gemensamma bönestunder i arbetslaget alls under veckan.

En del diakoner upplever att de inte kan säga att ett böneliv finns i sina arbetslag och berättar att arbetsplatsmöten och verksamhetsplanering endast utförs utifrån ett mer yrkesrelaterat fokus och att det varken hålls gemensamma böner, andakter eller mässor på regelbunden bas för just arbetsgemenskapen. Här berättar någon att det endast sammankallas till obligatoriska gudstjänster vid större sammanhang som exempelvis biskopsvisitation eller kyrkoherdemottagning. Varför det är så vet diakonerna inte utan menar att det kan höra till en slags arbetsplatskultur där de är men att det är en fråga man tar med sig.

En förklaring kan vara att dels varierar arbetsplatserna i storlek med alltifrån en kyrka med församlingshus till flera kyrkor/församlingshus utspridda över stora sträckor, dels varierar arbetslagens utformning och sammansättning och möjligheter att träffas. Många av diakonerna har ingen nära kollega i det diakonala arbetet och måste därför täcka upp i hela sitt pastorala område på egen hand vilket gör att de inte har möjlighet att bli lokalt förankrade på samma sätt som andra kollegor. Andra berättar att kontakterna mellan diakonin och övrig personal och kyrkoherde varierar stort, på flera håll träffas all personal endast någon gång i månaden. Det saknas en tydlig regelbundenhet i personalgemenskapen.

Andra upplever att arbetslagets böneliv finns men att det skevar där de arbetar och att det i mycket beror på oklara rutiner eller vilka som arbetar på den platsen i församlingen. Det kan röra sig om att man har en gemensam morgonbön för alla anställda vid en arbetsplatsträff varje vecka eller en gång i månaden som leds av en präst eller, mer sällan, kyrkoherden. Några berättar att det i deras församlingar hålls lokala morgonböner utspridda på andra platser, då ledda av andra kollegor men att de är mer personbundna och sporadiska och inte uttalat som del av uppdraget i arbetet där.

Alla diakoner lyfte vikten av en gemensam bönegemenskap på arbetsplatsen vilket föranledde en fördjupande fråga kring vad de specifikt menar utgör ett behov i detta avseende? I svaren tar de avstamp från sin egen personliga erfarenhet och uppfattning om att en bönegemenskap i vardagen behövs som en grundläggande förenande rytm både inåt i arbetslaget och utåt i arbetet. I några diakoners sammanhang fungerar det så menar de, men i flera av andras så upplever man att det saknas. Varför det saknas har man olika tankar kring. En handlar om uppfattningen att det endast är söndagens mässgemenskap som är i fokus för gemenskapen vilket innebär att endast de som är i tjänst då eller medverkar då får del i densamma. En schemalagd regelbunden gemensam gudstjänst eller bönestund för personal skulle gagna alla, inte bara de som är i tjänst på söndagen, menar man. En annan tanke handlar om att man kanske inte ser eller uppfattar det inre behovet från ledningens sida, kanske för att det faktum att församlingsanställda arbetar i

en tydlig kristen kontext och att bönegemenskapen då riskerar tas för given. Flera lyfter det problematiska i att den teologiska riktningen för församlingen visserligen tydliggörs i församlingsinstruktionen men sedan inte är synlig eller tydlig för arbetslagets gemenskap förutom när verksamhetsåret ska planeras.

Utöver det som lyfts kring gemenskapen kring söndagarnas huvudgudstjänster så menar alla diakoner att en bönegemenskap med övriga kollegor är viktig för deras vi-känsla men också som utgångspunkt för rytm och ton för all verksamhet som följer i veckan. Flera av diakonerna lyfter behovet av en tydligare teologisk profil och ledning från sin kyrkoherde vad gäller att leda de anställda. Här menar man att det skulle gagna arbetsmiljön att med hjälp av arbetslagsgemensam gudstjänst och bön dels rusta och stärka gemenskapen, dels hålla det gemensamma uppdraget i fokus att de alla har del i att tjäna församlingen.

Behovet av ett gemensamt böneliv förenar diakonernas svar och sammanfattningsvis kan det gemensamma bönelivet på arbetsplatserna konstateras upplevas av dem som ett område i behov av översyn och utveckling.

5.2.3 Sammanfattning

Det här temat samlade svaren sorterade under följande fokus/underrubriker: Söndagarna och Bönelivet i arbetslaget. Här visade diakonernas svar på ett stort spann i tjänsternas förutsättningar och innehåll men också i förhållanden i respektive arbetslag.

Söndagarnas gudstjänst är grunden för gudstjänstfirandet och är det tillfälle som samlar församlingen som utgångspunkt för att möta veckan som kommer. Och allt som sker under veckan ska sedan leda till söndagens gudstjänst. Detta växelspel utgör rytmen i Svenska kyrkans böneliv. Här blev det tydligt att diakonernas respektive förhållanden skiftar avsevärt utifrån dels eget engagemang men framför allt utifrån individuella anställningsförhållanden. Detta eftersom det inte tydligt hör till diakonens arbetsuppgift att varken tjänstgöra i liturgin eller leda/tjänstgöra i gudstjänster. Inte heller framstår söndagarnas betydelse för församlingsverksamheten som en medveten faktor som påverkar planering av innehåll eller annat böneliv, utom i ett fall. Här visar resultatet att bönegemenskapen i arbetslaget, som i egenskap av anställda utgör värdefulla resurser för att organisera och leda församlingens liv, är inte självklart tydlig på arbetsplatserna.

Sammanfattningsvis visar resultatet på en obalans i den pastoral helheten av bönegemenskap mellan firande församling och anställda diakoner, en faktor som påverkar diakonernas uppdrag. Resultatet visar också på en hos diakonerna bred kunskap om och förståelse av betydelsen i

gemenskap som grundförutsättning i arbetet och det gemensamma regelbundna gudstjänstlivets betydelse för den enskilde diakonen själv i uppdraget som resurs i församlingsarbetet.

5.3 Bön som praktik i ett professionsperspektiv

Under det tredje temat utforskades diakonernas arbete med bön och den öppna frågeställningen till diakonerna här löd: Hur vill du beskriva hur du möter behov av bön och konkret arbetar med bön i ditt uppdrag som diakon? Det här avsnittet återspeglar svaren sorterade under följande underrubriker: Behov av bön, Diakonens roll att leda bön samt Bön och böneliv i verksamheten.

5.3.1 Behov av bön

Att bön är viktigt för diakonerna själva, både privat och i arbetet, har svaren tydligt visat. Men kan man tala om ett behov av bön? I materialet återkommer diakonerna till flera perspektiv kring hur de upplever behovet av bön. Dels genom möten med människor som önskar hjälp med bön och dels ur ett verksamhetsperspektiv. Här återges materialet sorterat under underrubrikerna: Hjälp att be och Diakonal samtidsspaning. När den här studien sammanställs har världen just genomgått en flera år lång pandemi och Ryssland invaderat Ukraina, därför blev det under den sista rubriken aktuellt att även ställa frågor kring Bön i kristid.

Hjälp att be

Möter diakoner ett behov av konkret hjälp med bön bland sina församlingsbor? Här berättar alla diakonerna att de möter människor i alla åldrar och i olika typer av verksamhet som vill att de ska be för dem eller lära dem att be. Några menar att det händer ofta, någon lyfter att det händer mer sällan. Anledningarna varierar. Den vanligaste som diakonerna berättar att de möter är att människor i sorg eller livskris har svårt att formulera sin bön och behöver hjälp med det i sin situation. En diakon berättar att hen oftast möter inställningen hos den som frågar att man inte vet hur man ska be och att den behövande ibland känner det som skamligt att lyfta sitt behov av hjälp eftersom kyrkan i många sammanhang kommunicerar att bön är enkelt, att ”allt är en bön” och att det skapar en exkluderande känsla hos den som inte erfar detta själv. Några berättar att många som kommer med behovet aldrig själva har lärt sig att be eller varit i sammanhang där bön varit en naturlig del. Att då som diakon lotsa och undervisa i bön blir som att lära ut ett nytt språk och en ny kultur, här behövs mer reflektion och konkret material menar flera av diakonerna.

Några diakoner berättar om perspektivet från den behövande att man tror att diakonen står i en annan form av relation till Gud och att dennes bön skulle lyssnas till mer än om personen själv bad. Här verkar en form av utanförskap finnas som behöver ett närmande av omsorg och lyhördhet för att kunna skapa relation och förtrogenhet till individens egna relation till Gud.

Någon lyfter att den mött en uppgivenhet hos den behövande, attityden att om Gud redan vet allt så vad spelar den personens ord för roll. Någon berättar också att den mött en rädsla för att göra fel men också en rädsla för vad som kan hända ifall Gud hör bön.

Sammanfattningsvis visar svaren att diakoner möter ett brett spektrum på behov av bön på sin arbetsplats, alltifrån perspektiv som ur kris och osäkerhet till brist på kunskap och rädsla.

Diakonal samtidsspaning

Aktuella situationer och behov i samhället är något som berör och engagerar många församlingsbor och som kyrka behöver man vara uppdaterad på vad som kan vara relevanta böneämnen även om de inte lyfts av församlingsbor, menar alla diakonerna. Finns det några samtidsspaningar som berör bönen område som de kan ha nytta av? Här pekar diakonerna på många viktiga rapporter, allt från kyrkans egna biståndsverksamhet i ACT Svenska kyrkan till de större idéburna organisationernas regelbundna samhällsspaningar som exempelvis Rädda Barnens rikstäckande rapport om barnfattigdom och kommunernas egna spaningar och analyser för folkhälsa som berör det existentiella fältet.

Flera av diakonerna nämner även vår samtids andliga sökande och det breda utbudet av existentiella verksamheter i övriga samhället som ett viktigt tecken på sekulariseringens konsekvenser men också på en längtan hos individen efter något som berör på djupet. Här menar man att det visar på man som svensk kommit längre ifrån sitt kristna arv, att i och med det har också förtrogenheten med kyrkans kulturarv i form av riter och symboler men framförallt med språket försvunnit mer och mer.

Diakonerna lyfter även ”Ett biskopsbrev om diakoni” som visserligen utkom 2015 men vars sju brännpunkter som biskoparna uppfattar som angelägna för kyrkans diakoni upplevs än mer aktuella att arbeta med idag 2022: individualism, inomvärldslighet, ekonomism, isärdragning, världens nöd, hotade självklarheter och klimatkris.¹⁰³ I det här sammanhanget pekar de på vikten av att vara uppmärksam på sin omvärld men i synnerhet sin nära omgivning och att

¹⁰³ Biskopsmötet. *Ett biskopsbrev om diakoni*. Sid 54.

ständigt väva in omvärldens behov både för bön som lyfts i gudstjänst men också vidareutveckla verksamhet i relation till det. Flera diakoner menar att den omvärldsmedvetenheten egentligen är en av de viktigare uppgifterna församlingen har, att kyrkan inte får missa det här fältet kring bön eftersom det är en del av kyrkans signum. Men man lyfter också att det är en frågeställning som nästan aldrig tas tag i annat än vid akuta behov. Visserligen gör flera av diakonerna samtidsspaningar regelbundet inför kommande verksamhetsårs planeringar men där är det mer konkreta yttre behov som är i fokus. Här säger flera av diakonerna att det alltför sällan hinns med att samtidsspana mer löpande under året och att de saknar en rutin för den här överblicken i vardagen. Några lyfter också önskan att det borde vara en gemensam fråga för arbetslaget och att man kanske borde titta vidare på en form av bönestrategi.

Sammanfattningsvis visar diakonernas svar på en bred medvetenhet om samtidsspaningens betydelse för att fånga upp relevanta böneämnen både som ett brobyggande och ett röstbärande tecken för att inspirera till ett bredare engagemang i församlingen.

Bön i kristid

Har bönelivet förändrats något sen Coronapandemin startade i mars 2020? Alla diakonerna menar att pandemin medförde stora förändringar. Förändringarna berörde ju alla ålderskategorier och sociala skikt vilket också utökade målgruppen som diakonerna mött innan. För de flesta innebar det drastiska åtgärder med nedstängningar av verksamheter och ett slut på personliga möten med församlingsbor i riskgrupper. För några innebar det att verksamhet och möten ställdes om efter förutsättningarna och genomfördes antingen utomhus på ett betryggande avstånd eller via telefon eller digitalt.

Flera av diakonerna berättar att församlingarnas hemsidor och sociala medier fick en ny roll i form av digital mötesplats och inte bara som informationskanal. Här har de flesta diakoner varit aktiva med att formulera och publicera böner om inte dagligen så varje vecka under pandemin.

Allvaret i försiktighetsåtgärderna och den utdragna isoleringen bidrog också till ett ökat behov av kyrkan som samlade kraft i bön menar diakonerna. Hösten 2022 är Coronapandemin inte längre klassad som samhällsfarlig och verksamhet i Svenska kyrkan börjar återgå i allt högre grad till hur man drev den innan. Några berättar här att de mött ett tydligare behov av både gemensam och enskild bön under den här perioden och att den trenden verkar hålla i sig. Jämfört med den i tid närmaste krisen 2015 då antalet asylsökande syrianer sköt i höjden så berättar

diakonerna också att beredskapen i församlingarna och inställningen att hjälpa nu är på en helt annan nivå, nu finns erfarenheter och rutiner kring krisbehov till hjälp för arbetet.

Utmaningarna under pandemin med alla omställningar har bidragit till en större lyhördhet hos dem menar flera diakoner, en erfarenhet man upplever sig ha nytta av nu när världsläget istället hotas av en annan aktuell kris: kriget mellan Ryssland och Ukraina som tog fart i februari 2022. Nu, menar man, finns en krisberedskap hos många och ett snabbare tänk kring bön både som agerande och som formuleringar. Här upplever diakonerna också en större diakonal bönegemenskap över församlingsgränserna än man tidigare upplevt, mycket tack vare sociala mediers lättillgängliga utbyte av tips och råd. Rent konkret så menar flera att böernas innehåll känts mer angelägna och kopplar det till att utsattheten kommit alla närmre på ett personligt plan, även diakonerna.

Vad gäller deras egen arbetsmiljö och bönelivet i arbetslagen så berättar flera att det tyvärr tappades bort under pandemin eftersom många fick arbeta hemifrån. Bönelivet blev då lite upp till var och en och då är det lätt att bönerutinerna ändras menar flera. Omställningarna under pandemin medförde därför en inre splittring i arbetsgemenskapen när man inte träffades fysiskt är det också flera som tar upp. Visserligen är det diakonala arbetet ofta ett ensamarbete men under den här perioden infann sig en ny typ av ensamhet i uppdraget menar man. Flera berättar att de upplevt det nästan skrämmande att bara möta sitt arbetslag på digital länk under lång tid. Gemenskapen tonade ut.

Sammanfattningsvis har kristidernas olika omständigheter utmanat diakonernas arbetssituation med både böneliv och konkret bönearbete vilket är en erfarenhet som stärker men som också behöver få tid av utvärdering i den större gemenskapen för att tas tillvara.

5.3.2 Diakonens roll att leda bön

Diakonens roll i förhållande till bön ser lite olika ut. Att leda bön i mötet med enskilda berättar alla diakonerna att de gör, det förekommer om inte dagligen så flera gånger i veckan. När det gäller att leda bön i övrigt nämns många olika öppna sammanhang som exempelvis i gudstjänst och andakter, i verksamhet och på nätet. De flesta berättar att de känner sig väl förtrogna med uppdraget och att det dessutom ofta förväntas att diakonen som ”kragfolk” ska leda bön om inte präst finns med. Endast en delar att hen inte känner sig bekväm med att delta i liturgin och leda bön i gudstjänst eller andakt, hen känner sig inte förtrogen med det och berättar att hen inte heller har det i sitt uppdrag.

Vad gäller att som diakon leda bön i gudstjänst är skillnaden mest påtaglig. Några är inte alls med i gudstjänsterna med liturgisk eller annan funktion, har aldrig blivit tillfrågade och en menar att hen heller inte skulle vilja om frågan kom upp då hen inte känner sig rustad för det. Några av diakonerna arbetar regelbundet med att själva leda söndagsgudstjänster och andra deltar endast vid förbönsmomentet. Arbetet med förböner inför och i gudstjänster görs lite olika. De diakoner vars församlingar har särskilda förbönsgudstjänster berättar att de där både deltar i liturgisk klädsel och ber med handpåläggning och läser i gudstjänsten, ibland som ledare av gudstjänsten och ibland som medledare. De som tjänstgör vid sinnesrogudstjänster berättar att deras uppgift blir oftast att uppmuntra till delaktighet i gudstjänstens olika moment och sedan läsa upp de av deltagarna skrivna böner. Vi pratar om riktlinjer för arbete i gudstjänster som diakon och det finns inte i någon av de intervjuades församlingar men flera delar sin längtan efter det och även ett personligt behov för det i sina tjänster eftersom det ofta upplevs som en olöst fråga. Eftersom det inte tydligt ingår i uppdraget att leda söndagsgudstjänster så tillfrågas man kan det ofta vara av en schemateknisk anledning, att det till exempel saknas präst. Några av diakonerna har en teologisk utbildning och känner sig förtrogna med uppdraget. Andra har inte någon teologisk förtrogenhet annan än den teologi som ingår i det avslutande profilåret till diakon.

Även om alla diakoner inte tjänstgör i söndagarnas huvudgudstjänster så medverkar de på lite olika sätt i många andra former av gudstjänster. Några medverkar i sina församlingars utlysta gudstjänster som veckomässor, morgonböner, kvällsandakter och andakter på exempelvis äldreboenden vilket framkommit i svaren ovan. Diakonernas uppgifter vid dessa tillfällen varierar betydligt, de flesta svarar att de är med som tjänstgörande diakon där en präst leder gudstjänsten. Uppgifterna varierar mellan att samla deltagarna och dela ut psalmböcker till att leda förbön och eventuellt läsa evangeliet och duka till nattvard vid de tillfällen som det ingår. Några självklara uppgifter eller tydliga mandat för medverkan finns inte, berättar de, utan blir en fråga för respektive tjänstgörande präst att avgöra. Det upplevs för flera av dem som en känsla av att diakonen mer är med för att assistera och avlasta prästen menar de.

Sammanfattningsvis visar svaren på en mängd tillfällen genom främst vardagsverksamheten då diakoner har en ledande roll kring bön, främst i verksamhet som de själva leder medan rollen i förhållande till församlingarnas gudstjänster är mer sporadisk.

5.3.3 Hantverket kring bön

På vilket sätt arbetar diakoner med bön i sin roll? Att formulera och välja böner till olika tillfällen menar diakonerna behöver en medveten planering. Till hjälp och ram för de olika gudstjänstillfällena finns ofta färdiga ordningar att följa, med formulerade fasta böner som exempelvis i söndagsgudstjänsterna och veckomässorna. För bön i annan verksamhet finns ett stort utbud av bönelitteratur och de flesta av diakonerna berättar att psalmboken är den bok de använder mest även om flera diakoner delar att de brukar formulera egna böner eftersom det upplevs som en möjlighet att fördjupa relevansen och relationen: att alltid använda färdigskrivna menar de kan urholka den egna närvaron i bönen. Att läsa och leda bön så att den engagerar andra ställer också sina krav. Här berättar flera att de skulle behöva mer ledning i rösthantering och tal. Flera lyfter också att det skulle behövas en sån gemensam utbildning för församlingarna utifrån erfarenheter från gudstjänster där helheten haltat mellan alla olika talare och bedjare.

Särskilt förböner lyfts som viktiga att vara med och formulera i de fall man själv tjänstgör och ska leda förbönen. De flesta använder sig då av kyrkans förbönsbok som grund medan någon alltid formulerar själv. I förbönen binds alla perspektiven samman mellan församlingens angelägenheter och övriga världen vilket är en viktig del i gudstjänsten både för individen och gemenskapen, menar alla. Vad gäller förberedelserna för förbönen så är diakonerna samstämmiga i erfarenheten de lyfter av att inte ha en tydlig roll i gudstjänsten och att det påverkar deras relation till just förbönen. En del av diakonerna upplever att de har fullt förtroende att arbeta med förbönen när de ska medverka i gudstjänst. Andra menar att kyrkoherde eller tjänstgörande präst kommer med synpunkter på längd och form och innehåll, ofta strax innan gudstjänst, vilket kan kännas begränsande.

Arbetet med att ringa in relevanta böneämnen är en annan aspekt av hantverket. Det är inte alltid behov lyfts till eller uppfattas av anställda. För att bjuda in till dialog och engagemang kring böneämnen berättar några av diakonerna att de har en låda eller liknande funktion där församlingsbor kan posta det som man vill lyfta i gudstjänsten. Beroende på vad det är för typ av gudstjänst varierar böneämnena från personligt och privat till mer allmänna frågor. En diakon berättar att hen i all verksamhet och alla möten genomgående ställer frågan om det är något som någon vill lyfta till söndagens förbön. En annan diakon berättar att de har en förbönsgrupp i församlingen som har till uppgift att fånga upp angelägna böneämnen, formulera förbön utifrån det och leda den i huvudgudstjänsten. Andra berättar att förbönsämnen i deras sammanhang endast hör till vissa typer av gudstjänster och lyfter exempelvis Sinnesromässan

som är en enklare mässform utifrån tolvstegsandligheten med mycket musik, tystnad, personlig välsignelse och möjlighet att skriva en bön och få den uppläst.

Sammanfattningsvis visar svaren på ett brett arbete med hantverkets olika sidor som ingår i diakonens uppdrag att kunna: från insamlandet eller identifierandet av relevanta böneämnen, till formuleringar av bön och val av bön till olika typer av tillfällen.

5.3.4 Bön och böneliv i verksamheten

Verksamheten utformas i de flesta fall utifrån församlingsinstruktionen som riktlinje och med aktuella behov som grund. Några riktlinjer eller definitioner kring böneliv eller bönegemenskap finns inte i de församlingsinstruktioner som rör studiens diakoner, förutom i någon där den diakonen drar sig till minnes att formuleringen ”en levande bönegemenskap” står med som en ambition. Inte heller kan någon återge att man planerat strategiskt kring böneliv, däremot menar flera att det finns en självklar rytm i att utgå från kyrkoårets teman och texter. Att det inte finns någon tydlighet kring utformning av bönelivet eller användning av bön i verksamhet lyfter flera som en brist men menar också att det förmodligen har att göra med att man tar för givet att allt utgår från söndagens huvudgudstjänst. Flera pekar på förbönens roll att vidga perspektiven och medkänslan även ut i den världsvida kyrkan. Församlingens förbön, menar de, är den kanske tydligaste diakonala punkten i huvudgudstjänsten förutom syndabekännelsen och något som alla diakoner borde arbeta regelbundet med. Den sätter tonen för församlingens böneliv menar de. Men framförallt lyfts förbönen av diakonerna som en diakonal handling – allt sammantaget skapar en upplevelse av att det kittar ihop de närvarande och dem de ber för som en viktig och värdefull gemenskap, menar de.

Flera diakoner berättar att de regelbundet erbjuder andakter under vardagarna för den som inte har möjlighet att närvara på söndagarna eller väljer vardagsandakt av annat skäl. Det kan vara bönestunder på morgnar eller kvällar, andakt på äldreboenden och sjukhus, lunchböner och liknande. En del hålls i egna lokaler men lika ofta åker diakoner ut för att hålla i eller medverka i en gudstjänst på annat håll i samhället.

I församlingarna förekommer en bred verksamhet som omfattar målgrupper i alla åldrar. Ingen av diakonerna har varit med i arbetet med församlingsinstruktion men alla säger sig ha stor inverkan på verksamhetsplanering och utveckling. Även om de inte själva strukturerat eller tydliggjort ett gemensamt böneliv så målas en bred och rik bild upp av den mångfald där bön

finns med i de av diakonerna ledda verksamheterna. Svaren återges här under tre underrubriker: Gruppverksamhet, Möten med enskilda och Verksamhet som bön.

Gruppverksamhet

I verksamheter med gemenskap som huvudfokus berättar diakonerna att bön förekommer ibland men inte alltid. Här nämns aktiviteter som exempelvis café för daglediga, stick-/sygrupper, promenadträffar, bokcirklar och liknande. Varför bönen inte förekommer i alla verksamheter kan man inte direkt svara på, några menar att det stundtals är medvetet i ett försök att ha en låg tröskel in i gemenskapen utifrån en ambition att inte utesluta människor som inte är troende. En diakon berättar att hen vid terminsstart brukar fråga gruppdeltagarna om hen får hålla en bön på träffarna och att det inte alltid blir ett jakande svar. En annan diakon menar att här kommer relationen till gruppen in i bilden och att hen brukar känna in om det är "läge" att be högt.

I verksamheter som har ett mer själavårdande och undervisande fokus lyfter alla att bönen har en given plats och ibland både står som både inledning och avslutning av en träff. Det kan röra sig om sorgegrupper, meditation, pilgrimsvandringar, Livsstegengrupper, Katekumenat, Frälsarkransvandringar, retreatar och mycket mer. Att bönen är med som del i dessa verksamheter menar diakonerna beror på att det är en tydlig kristen riktning som kommuniceras och att den församlingsbo som söker sig till den här typen av verksamhet är medveten om det.

I verksamhet där bönen står mer tydligt i fokus lyfts förbönsgrupper för olika ändamål, där man samlas och ber i grupp för medmänniskor eller annat angeläget som är i fokus för församlingen.

Svaren kring gruppverksamhet visar att diakonernas arbete med bön spänner över ett brett fält och når många människor utöver söndagens gudstjänstfirande församling.

Möten med enskilda

Många möten med församlingsbor sker på tu man hand med en diakon. Det handlar om hembesök hos sjuka eller ensamma, själavårdssamtal kring livskriser, sorgesamtal vid förlust av anhörig, stödsamtal i samband med konkreta behov som mat eller kläder osv.

Här berättar diakonerna att bön ofta har en given plats som inledning eller inramning till mötet men lika ofta kan det röra sig om möten där man som diakon behöver känna in bönens plats och funktion, det är inte alltid givet att bönen blir uttalad.

En diakon berättar att hen alltid ber tyst både inför och efter varje möte som en del av sin egen ingång och känsla i samtalet. En annan berättar att när hen inte inleder med bön så brukar hen istället tända ett ljus mellan sig och den andre.

Verksamhet som bön

Från en del av diakonerna kommer ytterligare ett perspektiv på bön, nämligen verksamhet som bön. En diakon berättar om den verksamhet hen leder i form av meditationer, ikonmåleri och stickträffar, där stillandet och skapandet betraktas som och både förmedlas och övas som en bön i sig. Här är det en medvetenhet om gudsrelationen och aktivitetens riktning som är i fokus för deltagarna.

En annan diakon är inne på samma tankegångar och berättar om församlingens miljö- och klimatfokus där olika aktioner genomförs i syfte att sprida medvetenhet och göra skillnad. Det kan vara att vandra och plocka skräp till exempel eller andra aktiviteter med förvaltning av Guds verk där omsorg om skapelsen står i fokus. Hen betraktar detta som aktiv och levande bön även om det inte vanligtvis förmedlas som det eller finns en metod för de tankegångarna.

En tredje diakon berättar att hen betraktar all församlingsverksamhet som diakoni och i förlängningen allt som sker där som aktiv bön. Hen utvecklar tankegångarna kring livet och sitt uppdrag som en enda lång bön. I allt hen gör och tänker försöker hen vara medveten om detta i men har inte utvecklat någon särskild pedagogik eller metod för att förmedla det.

5.3.5 Sammanfattning

Detta kapitel behandlade det som diakonerna sade om bön som praktik i ett professionsperspektiv under följande underrubriker: Behov av bön, Diakonens roll i förhållande till bön samt Bön och böneliv i verksamheten.

Det som resultatet visar är att behov kring bön inte självklart lyfts i vare sig omvärldsspaningar eller verksamhetsplanering på. Svaren berör ofta de sju brännpunkter som biskopsbrevet om diakoni lyfter som angelägna för kyrkans diakoni, men ingen av diakonerna arbetar strategiskt med att möta dessa varken övergripande nivå i församlingarna eller inom det diakonala arbetet. Orsaker som lyfts är tidsbrist för analys och helhetstänk som omfattar alla kollegorna på arbetsplatsen och inte bara diakonipersonal.

Vad gäller diakonens roll i förhållande till bön så skiftar både kunskaper och erfarenheter beroende på om det handlar om medverkan i gudstjänst eller bön i vardagsverksamheten. I den förra relaterar orsaken både till den övergripande avsaknaden av riktlinjer för arbete i gudstjänst som diakon och till de individuella arbetsplatsernas olika syn på diakonal medverkan i gudstjänsten. Diakonerna har heller ingen gemensam grundläggande bas vad gäller teologisk utbildning så förutsättningarna för att ta sig an bön skiftar. Genomgången av de olika bönetillfällen och typ av böneliv i verksamheten visar att bödens plats i arbetet utgör en betydande del av vardagen, däremot inte arbetet kring söndagens gudstjänst. Bödens roll, främst som verktyg men också som hantverk, framträder också och i resonemanget kring det framkom ett oväntat perspektiv på bön som praktisk diakonal handling, verksamhet *som* bön.

Sammanfattningsvis visar resultatet på bödens tydliga plats i det vardagliga uppdraget men lika tydligt att det breda fältet kring bön inte synliggörs i verksamhetens strategier.

5.4 Det som skaver

I svarsmaterialet finns det även en del som visar att något skaver kring bön och diakonens uppdrag. Detta presenterar jag nedan underrubriker: Bön som personlig utmaning, Kyrkans otydliga andliga profil, Bönen i ansvarsfördelning i arbetslaget och Bön som prioritering.

5.4.1 Bön som personlig utmaning

I den personliga betydelsen går några av diakonerna in på upplevelsen av bedjandet som en plikt, något som man som barn blev ålagd att göra men inte förstod varför. En berättar om en tidig ångestkänsla att ha glömt någon hen borde ha bätt för i kvällsbönen, en annan berättar om sin skam att bara ha blundat sig igenom ritualen vid sängkanten.

En del av diakonerna berättar om en skam som ung i förhållande till bönen, att be och inte känna sig värdig ett svar, skam för att behovet av att be ens fanns när andra omkring i världen hade det sämre. En diakon menar att det skapat en inre ensamhet och osäkerhet som låst hens relation till Gud under lång tid.

Flera av diakonerna menar att de själva inte hade något tydligt begrepp om bödens funktion eller känsla för dess innebörd långt upp i vuxen ålder. Det menar några ha medfört ett utanförskap i den kristna gemenskapen under uppväxten, särskilt under konfirmationstiden. Och här berättar några även om skavet i det förhållningssätt de själva mött som längtande efter

att förstå bön: att det från kyrkans håll presenterats utifrån ett urvattnat perspektiv som att allt är en bön och att bedjandet är lika enkelt som att andas. Upplevelsen här menar flera krockar med praktiken att be både ur egen erfarenhet och i mötet med långtande församlingsbor. Det är inte enkelt att be om man saknar språk och form, förenklandet riskerar att öka avståndet.

Några av diakonerna lyfter samtidigt fokus på individualiseringen som utmaning kring den inre växten, hur man som människa förväntas veta och kunna och skapa sig såväl mening som mål i tillvaron och stå på egna ben i vad det än gäller. Det tar sig uttryck även i förhållandet till bön. Det andliga behovet i samhället är något som flera lyfter som en möjlighet men också ett stort problem utifrån hur man möter en andlig längtan i ett sekulariserat samhälle. En tydlig effekt av sekulariseringen är att diakonerna möter allt fler församlingsbor som upplever ett allt större avstånd till kyrkans liv och språk. Det är flera som återkommer till erfarenheterna kring den personliga betydelsen. Några berättar om församlingsbor som inte känner sig förtrogna att tala om tro, andra om församlingsbor som tvekar inför att fira gudstjänst.

Sammanfattningsvis kom flera viktiga aspekter på bön som personlig utmaning upp som visar på en osäkerhet i förtrogenheten till bön och till tron som utmanar kyrkan som tros- och bönegemenskap.

5.4.2 Kyrkans otydliga andliga profil

Flera av diakonerna menar att kyrkan ibland kan uppfattas som en plats för redan frälsta och för människor som ”knäckt koden”, som en uttrycker det - samtidigt som kyrkans verksamhet ofta har låga trösklar in till församlingssamfundet dit alla är välkomna utan krav på kristen utövning. Några tycker att låga trösklar förenar i en värme och trygghet: det kan vara körsångare som bara vill sjunga, föräldrar som endast använder kyrkans verksamhet som trygg fritidssysselsättning för sina barn eller fikagäster som söker en lugn miljö. Men någon lika tydlig, låg och inbjudande klart kommunicerande dörr för att möta samtidigt stora andliga längtan finns inte menar de. Det är kanske ett tecken på en missriktad rädsla för att upplevas som alltför missionerande.

Flera diakoner lyfter sin egen längtan att arbeta i en levande bönegemenskap där söndagens gudstjänst utgör centrum för verksamhetens mål och utgångspunkt för sändning tillbaka ut i vardagen. Några menar att när den gemenskapen saknas på arbetsplatsen urvattnas sammanhanget som helhet och reducerat till mer en känsla av endast ett jobb. Den här omsorgen om diakonernas inkluderande i bönegemenskapen på arbetsplatsen upplever flera av dem att

den inte finns och tror att det kan bero på att diakonerna inte har en tydlig liturgisk funktion eller uppdrag i gudstjänsten. Ansvar att medverka i söndagen eller att följa upp söndagens gemenskap på annat vis hamnar istället som ett ansvar diakonerna får ta själva.

Svaren i det här avsnittet visar på att det finns en otydlighet kring kyrkans andliga liv och gemenskap, både för församlingsbo och som anställd diakon.

5.4.3 Bönen i ansvarsfördelning i arbetslaget

Diakonerna lyfter även arbetsplatsens olika förväntningar på den diakonala rollen vad gäller just medverka i söndagsgudstjänster - här skevar erfarenheterna stort och det menar flera hör ihop med den otydliga rollen för diakoner i förhållande till liturgin. Det här skapar en känsla av teologiskt utanförskap som kan innebära för diakonen att den känner att den tränger sig på och till och med "tar över" andras arbetsuppgifter i gudstjänsten. Det skapar en känsla som går ut över bönelivet menar de. I det avseendet lyfter de att det är en brist för dem i deras uppdrag att inte medverka eftersom man sänds ut från altaret till gemensam tjänst i vardagen – en aspekt som flera av diakonerna under intervjuerna funderar över om den borde betraktas som ett arbetsmiljöproblem.

De flesta av diakonerna som har lediga söndagar uppger att de heller inte arbetar inför söndagens gudstjänster i verksamheten, som exempelvis med förbönförberedelser tillsammans med kyrkvårdar eller gudstjänstgrupper. Någon berättar att hen har som uppgift att vara sammankallande för alla som ska tjänstgöra på söndagarna, men deltar inte själv i planering eller genomförande. I deras sammanhang berättar de alla att det är kyrkoherden eller en präst som leder den typen av engagemang, en diakonal medverkan i liturgin inte finns som riktlinje i arbetet eller inbjuds till i arbetslaget, diakonernas uppgift blir mer att serva dem som ska tjänstgöra. Det här lyfter flera som en märklig brist ur flera synvinklar: både kollegialt och verksamhetsmässigt gentemot församlingsborna. Vem som tar hand om förbönsarbetet där blir en följdfråga diakonernas svar visar att de inte tydligt vet utan endast förutsätter att det arbetas med i prästkollegiet. Det är inte heller något som efteråt redovisas eller överlämnas inför veckan som kommer. En sådan rutin har man inte mer än en kort rapport vid veckans personalträff om något särskilt hänt under söndagen.

En del svarar att de inte tänkt tanken på att förbönsarbetet skulle höra till diakonens uppgifter när de inte har någon uppgift i själva gudstjänsten medans två av diakonerna berättar att de självklart arbetar med söndagarnas förbönssämnen och överlämnar det till antingen till

tjänstgörande präst eller kyrkvärd fast de inte själva är med. När de svarar på frågan berättar de att det är först nu som tanken känns märklig att inte följa upp med tjänst på söndagen.

Svaren i det här avsnittet berör problematiken kring att som diakon inte ha ett uttalat uppdrag i sin tjänst kopplat till just söndagsgudstjänsten, känslan av distans som då skapas till arbetslaget men framförallt till den kontinuerliga bönegemenskapen och i förlängningen relationen till församlingsborna.

5.4.4 Bön som prioritering

I församlingsverksamheten lyfter flera av diakonerna att de upplever att bön och böneliv eller bönegemenskap inte finns som eget fokus i varken verksamhetsplanering i stort som i diakonin. Visst är bönen med rent konkret men då som ett verktyg. Några av diakonerna har erfarenhet av mer övergripande strategisk verksamhetsplanering och berättar att de tidigare inte reflekterat kring bön som en egen verksamhet eller kring bönegemenskap som grundläggande liv i församlingen. Det menar flera nu känns konstigt eftersom det på samma gång är en viktig egen erfarenhet att bönen måste tas på större allvar.

Några berättar att de har arbetat med trosfrågor i det diakonala arbetet men kan där möta en attityd från både kollegor och församlingsbor att diakonen istället borde prioritera arbete med utsatta medmänniskor istället. En diakon berättar att motståndet hen mött handlat om att diakonin inte ska vara evangeliserande. Andra berättar att kollegor i det diakonala arbetet inte upplever trosfrågorna som ett relevant behov för deras fält vilket också gör det svårt att lyfta behovet av bön som karitativt.

Flera menar att det karitativa begreppet är en fråga arbetslagen behöver prata mer om för att skapa en gemensam förståelse som underlättar bedömning kring prioriteringar och vad som ska betecknas som omsorgsbehov. Många av diakonerna lyfter här en upplevd brist på gemensam diakonal analys med ledning och främst kyrkoherde kring trosfrågor som behov men säger också att det är en fråga som hamnar i skymundan för andra mer konkreta och enkla behov att möta i det diakonala arbetet. Flera återger att i deras omvärldsspaningar och samtidsanalyser ligger fokuset på andra mer kroppsliga eller ekonomiska behov än vid existentiella behov hos individen. Här lyfter de att det är en problematisk prioritering eftersom man i församlingsarbetet utgår från en kyrklig gemenskap men sätter relevansen kring trosfrågor och den andliga längtan långt nere på behovstrappan. Trosfrågornas roll i det diakonala arbetet är inte i fokus.

Att möta behovet av bön menar flera av diakonerna innebär också en pedagogisk utmaning såväl som teologisk vilket ställer krav på diakonernas kompetens. Här berättar flera att de känner en stor osäkerhet kring just teologi. I kollegiet finns prästerna som utbildade teologer, där finns också pedagoger med särskild utbildning för att undervisa i trosfrågor - det gör att flera av diakonerna hellre överlämnar ansvaret kring detta åt andra arbetskamrater eller i åtminstone samverkan med andra.

5.4.5 Sammanfattning

Frågetemat samlade svaren sorterade under följande underrubriker: *Bön som behov* och *Bön som prioritering*.

Återkommande under intervjuerna med diakonerna berörs biskoparnas brännpunkter där det existentiella behovet lyfts fram. Biskopsbrevet är också tydlig med att det diakonala ansvaret är hela församlingens och inte endast ett fält för diakonerna att hantera. Det som tydliggörs under sammanställningen av bön som behov är diakonernas otillfredsställelse i bristen på en kollegial helhetssyn på hur kyrkan kan möta samtidens diakonala behov av andlig längtan. Det som stöder deras känsla av ”skav” baseras på egna erfarenheter av bödens kraft och plats i livet kopplat till en oklar arbetsuppgift som församlingsdiakon men också i skiftande förväntningarna på uppdraget från såväl församlingsbor som kollegor och ibland även till ledning. Här uppstår en oklarhet i hur man som diakon ska möta behovet av bön och vem som egentligen ska jobba med det i församlingen när någon tydlighet eller riktning inte finns i styrdokument.

6. ANALYS OCH DISKUSSION

Studiens syfte är att undersöka diakoners förhållande till bön, hur de möter och arbetar med behovet av bön i församlingen, hur de förstår bön i relation till andra karitativa arbetsuppgifter och vad bön och bedjande i sin tur har för inverkan på deras arbete. Intervjuprocessen samt materialet som presenterats i studiens kapitel 5 ska i det här kapitlet analyseras samt diskuteras i relation till vald litteratur och forskning.

Kapitlet inleds med ett stycke som beskriver hur analysmodellen ska användas. Därefter följer ett övergripande stycke där intervjuprocessen som observation analyseras i syfte att identifiera vilka kunskapsverktyg som uppstår i intervjuerna och hur de används. Efter det fokuserar analysen på vad användningen av dessa kunskapsverktyg öppnar för ”möjligheternas rum” i redovisningen av intervjumaterialet i vart och ett av de fyra temana:

1. Diakonens personliga relation till bön
2. Bönelivet på arbetsplatsen
3. Bönen som praktik i ett professionsperspektiv
4. Det som skaver

Slutligen en översiktlig sammanfattning av studiens fynd.

6.1 Användningen av analysmodellen ”Space of Possibilities”

I analysen av studiens insamlade material används Marianne Rodriguez Nygaards systemteoretiska och dynamiskt interagerande modell ”Spaces of Possibilities” (möjligheternas rum) i två steg. En fördjupande beskrivning av modellen återfinns i kapitel 4.

Fokus i steg 1 är att identifiera vilka konceptuella ”hybrid tools” (kunskapsverktyg) diakonerna använder under intervjuerna samt på vad dessa kunskapsverktyg förmedlar när diakonerna i sitt förhållningssätt och interagerande i studien använder dem i det dialogiska dynamiska samspelet mellan modellens tre lägen – eller sätt att tänka: ”Mode of recognition-challenge/expand possibilities” (erkännande-utmanande/utvecklande läge), ”Mode of proximity-periphery” (läge av närhet-periferi) och ”Mode of being-becoming” (läge av varande-blivande).

Fokus i steg 2 ligger på vad processen ovan leder fram till för ”möjligheternas rum” där ny kunskap vaskas fram.¹⁰⁴

I de bägge stegen nedan används för enkelhets skull en svensk översättning av modellens termer.

6.2 Steg 1: Övergripande analys av intervjuprocessen som observation

Som första steg i analysen av materialet gjordes en övergripande analys av observationerna från själva intervjuerna. Här identifieras vilka kunskapsverktyg som uppstår i intervjuerna och på vilket sätt de kommer till användning. Detta steg bidrar till att skapa en förståelse av intervjuernas och materialets kontext inför de fördjupande temaanalyserna.

I observationen av hur diakonerna deltagit i studien och svarat på frågor kring bön i de kvalitativa intervjuerna, framträder i resultatet huvudsakligen fyra konceptuella kunskapsverktyg. Dessa är:

1. Nyfikenhet
2. Beredvillighet
3. Empirisk reflektion
4. Språklig formulering

Vad leder diakonernas användning av kunskapsverktygen till? Verkttygen *nyfikenhet* att medverka i studien och *beredvillighet* att svara utifrån en semistrukturerad plan kring dessa frågefält, förmedlar ett igenkännande och utmanande läge/perspektiv hos diakonerna som visar följande:

- Det förmedlar ett igenkännande läge på så vis att det relaterar till inre erfarenheter och upplevelser ur diakonernas personliga historik.
- Det förmedlar ett utmanande läge/perspektiv på så vis att studiens struktur med semistrukturerad plan utmanar till eget engagemang i svaren men skapar också ett kunskapsbyggande samtal som öppnar för nya perspektiv som de får pröva sin person och roll och erfarenheter emot.

¹⁰⁴ Rodriguez Nygaard, M. *Modes of deacons' professional knowledge —facilitation of the 'Space of Possibilities'*. Diakonia. Journal for the Study of Christian Social Practice, Issue 2, 2014.

När detta sätts i samspel med kunskapsverktyg som *empirisk reflektion* utifrån erfarenheter och professionella yrkeskunskaper samt med *språklig formulering*, kommer ytterligare ett läge/perspektiv in:

- det att vara och att bli. Den empiriska reflektionen förmedlar erfarenheter från deras respektive olika kunskapsfält och den språkliga formuleringen förmedlar möjligheten att tydliggöra det i bild. Här uppstår bilder och sammanhang som tydliggör det som är och det de möter i sin arbetsmiljö - och vad det skulle kunna vara, dvs ny kunskap.

Tillsammans möjliggör alla fyra kunskapsverktyg det tredje läget/perspektivet, om närhet-periferi. Det sammanhängande resonemanget, engagemanget och närvaron i intervjuerna samt det semistrukturerade flödet underlättar för diakonernas förflyttning mellan det som upplevs gott och nära och det som skaver och behöver få plats. Här skapas ett förtroende som öppnar upp för nya tankar i diakonernas förflyttande mellan insikt om erfarenheter och praktik.

6.3 Steg 2: Möjligheternas rum i de sammanställda temana

I stycket ovan har observationen av intervjuprocessen visat att den dynamiska användningen av kunskapsverktygen skapat ett förtroende som öppnat upp för nya tankar i diakonernas svar gällande insikter om deras erfarenheter och praktik.

Nedan följer en redogörelse för vilken ny kunskap som processen ovan genererat under varje frågetema i analysens andra steg: ”möjligheternas rum”. Det vill säga de möjligheter som samspelet av diakonernas olika konceptuella kunskapsverktyg ovan lett till.

Analyserna stöds utifrån svaren kring det som diakonerna har lyft om egna personliga och professionella behov och erfarenheter med bön. I diskussionen kopplas detta till forskningslitteratur och diskuteras utifrån studiens syfte att undersöka diakoners förhållande till bön, hur de möter och arbetar med behovet av bön i församlingen, hur de förstår bön i relation till andra karitativa arbetsuppgifter och vad bön och bedjande i sin tur har för inverkan på deras arbete.

6.3.1 Tema 1: Diakonens personliga relation till bön

Det som analysen av kunskapsverktygen och samspelet mellan analysmodellens tre lägen/perspektiv under temat ”Diakonens personliga relation till bön” leder till följande ny kunskap och riktning som ”möjligheternas rum”:

- Omsorgen om den individuella relationen till bön.

Detta rum öppnas genom insikten om att för den kristne individen så är den egna relationen till bön inte bara nödvändig för individens tro och mående. Riktningen visar att den personliga relationen till bön behöver *få ett prioriterat fokus* i diakonens arbete i mötet med den enskilde. Omsorgen om den personliga relationen till bön behöver mötas medvetet som ett behov eller arbetsfält i sig vilket öppnar upp för ett förstärkt fokus kring detta i diakonens uppdrag. Det diakonerna har svarat om egna erfarenheter i relation till bön, både som person och diakon, bidrar här med tyngd i analysen.

Diskussion

Som stöd för att prioritera denna riktning som ett fokusområde – *att den personliga relationen till bön behöver få ett prioriterat fokus i diakonens arbete i mötet med den enskilde* – tar jag som utgångspunkt för vägen framåt främst fasta på att det som Svenska kyrkan skriver om att den andliga dimensionen jämföras i Svenska kyrkan med ”de ekologiska, sociala och ekonomiska dimensionerna.” – inte nödvändigtvis arbetas efter ute på det praktiska fältet.¹⁰⁵ Det visar på att arbetet med andliga behov i församlingsverksamheten behöver närmas med mer medvetna strategier och omsorg för att kunna ingå i prioriteringsarbetet.

Biskoparnas betoning av allas rätt till andlig utveckling visar på fokusområdet som karitativt.¹⁰⁶ Jag menar att resultatet tydliggör bödens plats i det karitativa arbetet då det i relation till diakonens särskilda uppdrag genom Rodriguez Nygaards dynamiska modell öppnar upp för flera tydliga vägar, nedan redovisas några punkter från det empiriska materialet vad som framkom i bruket av analysmodellen:

- Som röstbärare både inåt och utåt organisationen. Inåt på så vis att detta fokusområde behöver få tydlig prioriterad strategisk plats i verksamhet. Utåt på så vis genom att tydliggöra bödens relevans för individen.
- Som ledare genom att forma olika bönegemenskaper, verksamhet och möten utifrån omsorgen om den individuella relationen till bön som grund.
- Som självvårdare med fokus på relationen till bön.
- Som undervisare om bödens plats i tro och liv och kring bödens olika former i syfte att öka förtroendet till bönen som språk, verktyg och som relation.

¹⁰⁵ Svenska kyrkan. *Andligt och existentiellt*. <https://www.svenskakyrkan.se/andlig-och-existentiell-hallbarhet> (Hämtad 2023-08-08)

¹⁰⁶ Biskopsmötet. *”och lär dem ...” Ett biskopsbrev om lärande och undervisning*. Sid. 14.

Speglat mot Eva-Mari Karlsson Kempis masteruppsats ”Att främja diakonala innovationer - om ledarskap, diakoni och diakonat” som studerar hur ett diakonalt ledarskap ser ut i förhållande till diakonens möjligheter att utveckla nya arbetsformer, stöds behovet av att utveckla diakonens ledningsfunktion.

Sammanfattningsvis menar jag att ett fokus på *omsorgen om den individuella relationen till bön* behöver mötas medvetet genom att ta ett diakonalt helhetsgrepp på såväl fokusområde som diakonens uppdrag, något som diskrepansen i materialet visade på.

6.3.2 Tema 2: Bönelivet på arbetsplatsen

Det som analysen av kunskapsverktygen och samspelet mellan analysmodellens tre lägen/perspektiv under temat ”Bönelivet på arbetsplatsen” leder till följande ny kunskap och riktning som ”möjligheternas rum”:

- Betydelsen av en tydlig och regelbunden teologisk gemenskap på arbetsplatsen.

Vad är det som öppnas i detta ”möjligheternas rum”? Utifrån samspelet i intervjuretatsresultatet visar riktningen på behovet hos diakonerna av en tydlig och regelbunden teologisk gemenskap på arbetsplatsen, dvs i arbetslaget, som pastoral omsorg om de anställda för den större kristna gemenskapen. Det som tyder på detta rum rör främst diakonens arbetsvillkor men når i förlängningen ut i församlingarna genom deras tjänster. Här fungerar diakonernas erfarenheter som ett tecken och röst inåt i organisationen för att medvetandegöra sin arbetsplats om både den teologiska gemenskapens betydelse för den enskilde diakonen och om organisationens möjlighet till mer inkluderande struktur kring teologisk gemenskap.

Diskussion

Både teologisk litteratur och kyrkliga strategidokument visar på att det är en grundpelare i den kristna tron är att fira gudstjänst tillsammans. Som stöd för analysen tar jag avstamp från församlingen som en trosgemenskap med söndagens gudstjänst som nav och där den viktiga förbönens funktion som röst verkar som samlande diakonal punkt.¹⁰⁷

Här vill jag lyfta gemenskapens betydelse som aspekt eftersom allt kring roll och uppdrag här hänger ihop i en viktig enhet av gudstjänstfirande, förkunnelse och tjänst. Det Lutherska Världsförbundet framhäver ”gemenskapen i Jesus Kristus som det viktiga i att förstå diakonins

¹⁰⁷ Brodd. *Diakonins teologi*. Sid 37.

identitet och det diakonala uppdraget”, för om inte gemenskapen är tydlig saknas en viktig dimension i grunden för arbetet.¹⁰⁸

Det svenska biskopsbrevet om diakoni betonar också gemenskapen som till exempel överskriften ”Kallad att vara en diakonal gemenskap” visar.¹⁰⁹ Gemenskapen talar kanske främst utifrån den kontext där vi lever och är i vår vardag, men utsträckt talar den också för den världsvida kristna gemenskapen. Det är utifrån gemenskapen vi möter och tillber Gud. Då diakoner inte har en tydlig liturgisk funktion i gudstjänsten och följaktligen inte tjänstgör i gudstjänster på samma vis som präster så riskerar de att hamna utanför den viktiga teologiska gemenskapen kring söndagen. Det innebär att detta ”möjligheternas rum” öppnar för - eller flaggar för - andra nödvändiga lösningar kring en teologisk gemenskap. Att inte tjänstgöra eller ha ett uttalat ansvar i och kring förbönen försvårar även uppdraget för diakonen att vara den förmedlande vägvisande länken mellan gudstjänstliv och vardag om kyrkan menar allvar med att det sociala engagemanget ska ta sin utgångspunkt i eukaristin.¹¹⁰

Speglat mot Katarina Olofsgårds magisteruppsats ”Professionell eller perspektivbärare? Om diakoners yrkesidentitet” som undersöker vad som har påverkat diakoners yrkesidentitet och vad som är problematiskt i densamma, stöds nödvändigheten av att tydliggöra diakonens uppdrag och sammanhang. Som det empiriska materialet visar skiftar diakonernas arbetsförhållanden väsentligt och erbjuder varken tydlighet eller regelbundenhet i en teologisk gemenskap. Diakonernas avsaknad av och längtan efter en regelbunden gemenskap kring bönelivet på arbetsplatsen är viktiga erfarenheter som också utgör basen för analysen. Den visar på ett ”möjligheternas rum” i betydelsen av en tydlig och regelbunden teologisk gemenskap kring bönelivet där som endast kan utvecklas i samspråk och samförstånd med den enskilda församlingsledningen.

Speglat mot biskop Karin Johannessons studie ”Helgelsens filosofi - om andlig träning i Luthersk tradition” där hon undersöker andlig träning i förhållande till Luthersk tradition, betonas att ”En människas andliga liv levs alltid i och är kontinuerligt beroende av den kristna gemenskapen. Det stöder resultatet genom att lyfta den viktiga aspekten som framhåller helheten istället för det fragmenterade – diakoners uppdrag bör lyftas in i en helhet kring bönegemenskap i såväl roll som i uppdrag.

¹⁰⁸ The Lutheran World Federation. *Diakoni i kontext - förvandling, försoning, bemyndigande*. Sid 24.

¹⁰⁹ Biskopsmötet. *Ett biskopsbrev om diakoni*. Sid 9.

¹¹⁰ Brodd. *Diakonins teologi*. Sid 37.

6.3.3 Tema 3: Bön som praktik i ett professionsperspektiv

Det som analysen av kunskapsverktygen och samspelet mellan analysmodellens tre lägen/perspektiv under temat ”Bön som praktik i ett professionsperspektiv” leder till följande ny kunskap och riktning som ”möjligheternas rum”:

- Utveckling av diakonala strategier kring behov av bön.

Den samlade bilden från intervjuerna ger tyngd åt analysens riktning av att utveckla diakonala strategier kring behov av bön som ett ”möjligheternas rum”. Materialet visar att behovet av bön tar sig många olika uttryck både i omvärld och i församlingarnas verksamheter men att arbetet med att se och bedöma dessa behov inte har en given plats i det diakonala strategiarbetets planering och prioritering. Materialet pekar också på bristen i att diakonerna inte har ett tydligt liturgiskt uppdrag i gudstjänsten för en helhetssyn på arbetet med behov av bön.

Diskussion

Med de ovan beskrivna perspektiven som grund framträder följande aspekter i litteraturen, deltar diskussionen fasta på organiseringen av den goda tanken. Alla behov behöver sättas i relation till andra behov och till tillgängliga resurser för att kunna omsättas i handling. Ett strategiarbete som processas fram kring diakonala behov och uppdrag medför en gemensam förståelse på arbetsplatsen kring fokusområdet.

Här lyfter jag nationell nivåns modell kring ”Vägledning för diakoni” som kan ge ett nödvändigt bidrag kring reflektion mellan bön som behov och diakonins teologi och praktik för att planera vidare.¹¹¹ Konkret kan detta följas upp med att lyfta in behov av bön i de diakonipastoraler som i många församlingar används som grund för bedömning och prioritering av diakonala verksamhetsplaneringar.

Vad gäller diakonens roll i förhållande till bön tar jag fasta på diakonernas strategiska kompetens såsom den beskrivs genom Katarina Olofsgårds magisteruppsats om diakonernas yrkesidentitet, där viktiga kompetensbegrepp spaltas upp utifrån en översyn Svenska kyrkans utbildningsnämnd genomförde 1999.¹¹² Här redogörs för fem punkter som beskriver diakonens kompetens och under punkt två redogörs för vikten av att ha kunskaper om kyrkans tradition och uppgift och om förståelse av det egna yrkets roll och funktion i Svenska kyrkan.

¹¹¹ Magnus Bodin, Miriam Hollmer, Stig Linde, Jonas Idestrom, Michael Nausner. *Vägledning för diakoni. Teori, praktik och verksamhetsutveckling i församling*. Varberg: Svenska kyrkan och Argument förlag. Varberg, 2020.

¹¹² Katarina Olofsgård. *Professionell eller perspektivbärande? Om diakoners yrkesidentitet*. Magisteruppsats vid Ersta Sköndal Högskola (institutionen för socialt arbete), Stockholm, 2003. Sid 28.

Riktningen visar på behovet av diakonala strategier kring bön i arbetet. Framförallt är det medvetandegörandet både inåt i arbetslaget och utåt i församlingen av bön som karitativt behov, som diakonalt verktyg och verksamhetsområde - något som i förlängningen ger utrymme för bön som strategisk verksamhet och kanske även för bön på nya arenor.

6.3.4 Tema 4: Det som skaver

Det är inte endast bra erfarenheter som leder arbetet vidare, även det som skaver bidrar med perspektiv som leder till utvecklingsmöjligheter. Det som analysen av kunskapsverktygen och samspelet mellan analysmodellens tre lägen/perspektiv under temat ”Det som skaver” leder till följande ny kunskap och riktning som ”möjligheternas rum”:

- Nödvändigheten av en diakonal tonvikt och prioritering att möta samtidens andliga längtan i det samlade församlingsarbetet.

Materialet visar en diskrepans mellan samtidens andliga längtan och en tydlig andlig profil i kyrkans samlade verksamhet för att möta denna längtan. I materialet framträder också en brist på gemensam diskussion och helhetssyn i församlingsverksamheten kring dessa utmaningar som medför att diakonerna ibland ifrågasätts när de arbetar med dessa behov. I svaren lyfts även utmaningarnas krav på diakonernas kompetens och uppdragets innehåll.

Diskussion

Analysens riktning tar stöd mot biskop Karin Johannessons bok där hon identifierat den breda samtidsuppfattningen om nutidsmänniskans andliga behov och längtan och som hon undersöker hur Svenska kyrkan kan möta ur en Luthersk kontext.¹¹³ Att församlingarna behöver möta det behovet är en angelägen fråga ur flera perspektiv, kanske främst för att allt fler svenskar kommer allt längre från en förtrogenhet med en kristen praktik och livstolkningssmiljö och därmed inte är medvetna om hur det kan vara relevant för att möta deras andliga behov.¹¹⁴

Utmaningarna för undervisning menar även biskopsbrevet om lärande och undervisning hör ihop med det kunskapsstapp kring kristen tro det sekulariserade samhället medfört och här visar de på möjligheterna för kyrkan att möta behovet av undervisning på flera nivåer.¹¹⁵ Det som är hoppningivande och medför konkret möjlighet till ett agerande är det som biskop Karin Johannesson pekar på om ”den subjektiva vändningen” - att människor längtar efter, söker och

¹¹³ Johannesson. *Kristus förkunnar vi. Så motverkas kyrkans inre sekularisering*. Sid 9.

¹¹⁴ Wikström. *Det bländande mörkret, att upptäcka den stora glädjen*. Sid 193.

¹¹⁵ *Ibid*, sid 23.

är öppna för att ”upptäcka eller fördjupa sig i det gudomliga som en förvandlande verklighet i mig och i mitt liv.”.¹¹⁶

6.4 Sammanfattning

I det här kapitlet har intervjuprocessen som observation samt materialet kring de olika teman som presenterats i studiens kapitel 5 analyserats utifrån Marianne Rodriguez Nygaards modell ”Space of Possibilities”. Ny kunskap har identifierats och den riktning som kunskapen pekar på har diskuterats i relation till utvald litteratur och forskning.

Analysen utfördes i två steg. Som första steg gjordes en övergripande analys av observationerna från intervjuerna i syfte att skapa förståelse av intervjuernas och resultatmaterialets kontext inför de fördjupande temaanalyserna. Här identifierades dels vilka kunskapsverktyg som uppstod i intervjuerna och på vilket sätt de användes.

Som andra steg användes analysen för att se vilka ”möjligheternas rum” – ny kunskap – som uppstod under varje tema och i vilken riktning detta har pekat på. Denna nya kunskap och riktning speglades sedan mot vald litteratur och forskning.

Nedan en översiktlig bild över fynden i steg 2 samt den riktning diskussionen av analysen visat på.

Tema	Ny kunskap	Riktning
Diakonens personliga relation till bön.	Omsorgen om den individuella relationen till bön.	Den personliga relationen till bön behöver få ett prioriterat fokus i diakonens arbete i mötet med den enskilde.
Bönelivet på arbetsplatsen.	Betydelsen av en tydlig och regelbunden teologisk gemenskap på arbetsplatsen .	En utveckling av pastoral omsorg om de anställda.
Bön som praktik i ett professionsperspektiv.	Utveckling av diakonala strategier kring behov av bön.	Ett medvetandegörande både inåt i arbetslaget och utåt i församlingen av bön som karitativt behov, som diakonalt verktyg och verksamhetsområde.
Det som skaver.	Nödvändigheten av en diakonal tonvikt och prioritering att möta	Ett tydliggörande av kyrkans andliga profil för att möta upp samtidens andliga längtan.

¹¹⁶ Johannesson. *Kristus förkunnar vi. Så motverkas kyrkans inre sekularisering*. Sid 189.

	samtidens andliga längtan i det samlade församlingsarbetet.	
--	---	--

7. SLUTSATS

Studien rör sig inom det praktiska professionsfältet för diakoner i Svenska kyrkan. Ambitionen med studien har varit att bidra med en empirisk spegling kring diakonernas praktik, roll och uppdrag i förhållande till bön med avsikten att hitta ny kunskap.

Denna studies övergripande frågeställningen har varit:

- Vilken roll har bönen i diakonens karitativa arbete – och vilket uppdrag har diakonen i förhållande till bön?

För att ta reda på det har femton diakoner intervjuats kring följande teman:

- Diakonens personliga relation till bön
- Bönelivet på arbetsplatsen
- Bönen som praktik i ett professionsperspektiv

Materialet i redovisningen visar på börens roll och plats i diakonens karitativa arbete och det har även gett stor inblick i förhållandet mellan diakonens uppdrag och bön. Som analysverktyg har Marianne Rodriguez Nygaards modell ”Space of Possibilities” använts. Den nya kunskap som genererats genom analyserna speglar syftet med studien där fokus har legat på diakoners erfarenheter kring bön, hur de möter och arbetar med behovet av bön i församlingen, hur de förstår bön i relation till andra karitativa arbetsuppgifter och vad bön och bedjande i sin tur har för inverkan på deras arbete.

Resultatet pekar mot fyra riktningar:

- Den personliga relationen till bön behöver få ett prioriterat fokus i diakonens arbete vad gäller mötet med enskilda
- Nödvändigheten att utveckla den pastorala omsorgen om de anställda vad gäller en teologisk gemenskap på arbetsplatsen
- Ett bredare medvetandegörande i församling och arbetslag av bönen som karitativt behov, diakonalt verktyg och verksamhetsområde
- Vikten av ett tydliggörande av kyrkans andliga profil för att möta upp samtidens andliga längtan

I diskussionen har resultatet speglats mot vald litteratur och annan forskning som bekräftat riktningen i resultatet. Med denna redovisning anser jag studiens frågeställning vara besvarad.

KÄLLFÖRTECKNING

Aadland, E. og Skjørshammer, M. Livssynsbasert helseinstitusjon i et sekulært samfunn. *Kan institusjoner elske?* Oslo: Akribe AS, 2009.

Agrell, G. Bibeln och diakoni - motivering och exempel. *Diakoni - reflektion och praktik.* Stockholm: Verbum, 2008.

Biskopsmötet. *Ett biskopsbrev om diakoni.* Uppsala: Svenska kyrkan, 2015.

Biskopsmötet. *Kallad till präst och diakon i Svenska kyrkan.* Uppsala: Svenska kyrkan, 2014.

Biskopsmötet. "och lär dem ..." *Ett biskopsbrev om lärande och undervisning.* Uppsala: Svenska kyrkan, 2021.

Blennberger, E. *Bemötandets etik.* Lund: Studentlitteratur AB, 2013.

Bloom, A. *Ärkebiskopens böneskola.* Uppsala: Bokförlaget Pro Veritate. 1970.

Bodin, M., Hollmer, M., Linde, S., Idestrom, J., Nausner, M. *Vägledning för diakoni. Teori, praktik och verksamhetsutveckling i församling.* Varberg: Svenska kyrkan och Argument förlag, 2020.

Brodd, S.-E. *Diakonins teologi.* Stockholm: Verbums förlag, 1997.

Byskata, H. *Andlighet som resurs.* Examensarbete för socionom (YH)-examen vid Yrkehögskolan Novia, Vasa, Finland. 2011.

Edgardh, N. *Diakonins kyrka. Teologi, kön och omsorgens utmattning.* Stockholm: Verbum AB, 2019.

Dahlman, J. (red). *Bönboken Tradition och liv.* Stockholm: Verbum Förlag, 2003.

Den svenska kyrkohandboken. Stockholm: Verbum, 2003.

En liten bönbok i *Den svenska psalmboken med tillägg.* Stockholm: Verbum Förlag, 2005.

Ejvegård, R. *Vetenskaplig metod.* Lund: Studentlitteratur AB, 2009.

Geels, A. & Wikström, O. *Den religiösa människan: en introduktion till religionspsykologin.* Stockholm: Natur&Kultur Akademisk, 2017 (rev utgåva).

Hansson, M.J. Kapitel 2. Diakoni - teologisk reflexion. *Diakoni - tolkning, historik, praktik.* Stockholm: Verbum förlag AB, 2008.

Hjerm, H., Lindgren, S. & Nilsson, M. *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys.* Malmö: Gleerups Utbildning, 2014.

Johannessen, A., Tufte, P.A. och Christoffersen, L. Introduksjon til *samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag, 5:e upplagan, 2016.

Johannesson, K. *Helgelsens filosofi. Om andlig träning i Luthersk tradition*. Stockholm: Verbum, 2014.

Johannesson, K. *Kristus förkunnar vi. Så motverkas kyrkans inre sekularisering*. Varberg: Argument Förlag AB, 2022.

Karlsson Kempfi, E-M. *Att främja diakonala innovationer - om ledarskap, diakoni och diakonat*. Masteruppsats i diakoni. Oslo: VID vitenskapelige Høgskole, 2018.

Karsrud Korslien, K. The Church as a Space for Recognition. *The Diaconal Church*. Dietrich, S., Jørgensen, K., Karsrud Korslien, K. & Nordstokke, K. Oxford: Regnum Books International, 2019.

Kjörup, S. *Människovetenskaperna. Problem och traditioner i humanioras vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur AB, 2009.

Kvale, S. & Brinkmann, S. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB, 2009.

Luther, M. *En liten bok om bönen*. Eslöv: Artos bokförlag, 2000.

Luther, M. Martin Luthers Stora katekes. *Dr. Martinn Luther's grosser Katechismus*. Översättning av Martin Krauklis. Sollentuna: Bokförlaget Robert Larsson, 2017.

Lönnebo, M. *Frälsarkransen*. Stockholm: Verbums förlag AB, 2016.

Malterud, Kirsti. Systematic Text Condensation: A strategy for qualitative analysis. *Scandinavian Journal of Public Health*, 2012, 40. Sid 795–805.

Olofsgård, K. *Professionell eller perspektivbärare? Om diakoners yrkesidentitet*. Magisteruppsats vid Ersta Sköndal Högskola (institutionen för socialt arbete). Stockholm, 2003.

Rodriguez Nygaard, M. *Caring to Know or Knowing to Care? Knowledge Creation and Care in Deacons' Professional Practice in the Church of Norway*. Diss., MF Norwegian School of Theology, Religion and Society. Oslo 2015.

Rodriguez Nygaard, M. Modes of deacons' professional knowledge —facilitation of the 'space of possibilities'. *Diakonia. Journal for the Study of Christian Social Practice*, Issue 2, 2014.

Rykkje, L. og Austad, A. *Eksistensielle begreper i helse- og sosialfaglig praksis*. Oslo: Universitetsforlaget, 2020.

SOU 2009:16. Grundanalys. *Betänkande av Kulturutredningen*. Stockholm 2009.

Svenska Bibelsällskapet och Verbum Förlag. *Bibeln*. Stockholm: Verbum Förlag, 2001

The Lutheran World Federation. *Diakoni i kontext - förvandling, försoning, bemyndigande*. Geneve: The Lutheran World Federation (LWF) Department for Mission and Development, 2009. Svensk utgåva 2015.

Thurén, T. *Vetenskapsteori för nybörjare*. Solna: Liber AB, 2007.

Wikström, O. *Det bländande mörkret, att upptäcka den stora glädjen*. Örebro: Libris förlag, 2007.

Elektroniska källor

FN-förbundet UNA Sweden. *FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna*. <https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/vad-gor-fn/fns-arbete-med-manskliga-rattigheter/den-allmanna-forklaringen-om-de-manskliga-rattigheterna/>
(Hämtad 2023-08-07)

Regeringskansliet. *Mänskliga rättigheter*. <https://www.regeringen.se/lattlast-information-om-regeringen-och-regeringskansliet/den-svenska-samhallsmodellen/manskliga-rattigheter/>
(Hämtad 2023-08-07)

Svenska kyrkan. *Andligt och existentiellt*. <https://www.svenskakyrkan.se/andlig-och-existentiell-hallbarhet>
(Hämtad 2023-08-07)

Svenska kyrkan. *Att bli diakon*. <https://www.svenskakyrkan.se/utbildningsinstitutet/att-bli-diakon>
(Hämtad 2023-08-07)

Svenska kyrkan. *Biskopsmötet*. <https://www.svenskakyrkan.se/biskopsmotet>
(Hämtad 2023-08-07)

Svenska kyrkan. *Bön*. <https://www.svenskakyrkan.se/bon>
(Hämtad 2023-08-07)

Svenska kyrkan. *Diakoni*. <https://www.svenskakyrkan.se/diakoni>
(Hämtad 2023-08-07)

Svenska kyrkan. *Förbönen i gudstjänsten*. <https://www.svenskakyrkan.se/kyrkohandboken/forbonen-i-gudstjansten>
(Hämtad 2023-08-07)

Svenska kyrkan. *Kyrkoordningen*. <https://www.svenskakyrkan.se/kyrkoordningen>
(Hämtad 2023-08-07)

Svenska kyrkan. *Rätten till existentiell hälsa*.
<https://www.svenskakyrkan.se/ratten-till-existentiell-halsa--en-rattighet-for-alla-->
(Hämtad 2023-08-07)

Svenska kyrkan. *Svenska kyrkan i siffror*. <https://www.svenskakyrkan.se/statistik>
(Hämtad 2023-08-07)

Svenska kyrkan. *Så styrs Svenska kyrkan*. <https://www.svenskakyrkan.se/organisation>
(Hämtad 2023-08-07)

Svenska kyrkan. Linköpings stift. *"Finna bönen som redan finns"*.
<https://www.svenskakyrkan.se/linkopings-stift/finna-bonen-som-redan-finns>
(Hämtad 2023-08-07)

Sveriges Riksdag. *Dokument och lagar*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-19981593-om-trossamfund_sfs-1998-1593
(Hämtad 2023-08-07)

Bilaga 1 – Intervjuguide

Upplägg

Presentation av mig och studien

Information om forskningsetik och personlig integritet

Information om materialinsamlandet

Överenskommelse

Intervju

Sammanfattning, avstämning

Tack

Intervju

Bakgrund med övergripande frågeställning:

1. Vilken roll har bönen i diakonens karitativa arbete – och vilket uppdrag har diakonen i förhållande till bön?

Tre frågeteman

Frågetema 1 - Diakonens personliga relation till bön

Inledande fråga:

2. Hur skulle du beskriva vad bön är och vad bön betyder för dig?

Frågetema 2 - Bönelivet på arbetsplatsen

Inledande fråga:

3. Hur skulle du beskriva bönelivet i det sammanhang där du arbetar?

Frågetema 3 - Bönen som praktik i ett professionsperspektiv

Inledande fråga:

4. Hur vill du beskriva hur du möter behov av bön och konkret arbetar med bön i ditt uppdrag som diakon?